MART '86/SAYI: 5/250 TL (KDV dahil)

AYLIK ŞİİR DERGİSİ BROY

Onat Kutlar
«Şiirin Zamanı Yoktur»

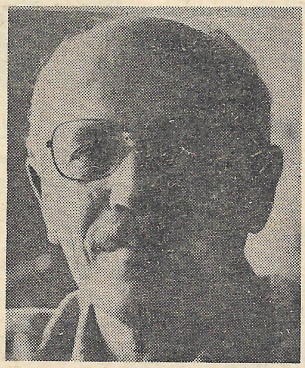

Guillevic
Dünyayı Elde Etmenin Bir Olanağı: Şiir

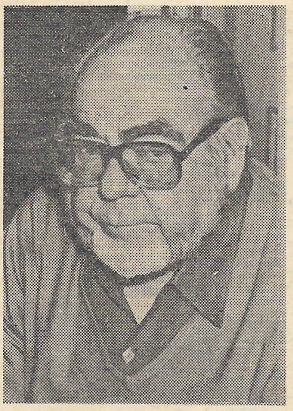

Füruzan
Doğduğun Yer Gençliğindir

ŞİİRCE

Şiirin günümüzdeki değeri üstüne, olumlu- olumsuz çok şey söylenebilir. Bu arada, şiirin büyük bir değer yitimine uğradığı, tüm dünyada okurunun gözünden düşerek kendi kabuğuna çekildiği ve varolma mücadelesi verecek gücü bile bulamayarak toplumun ilgisizliğine sessizce boyun eğdiği, bu ilgisizliği tevekkülle karşıladığı da...

Oysa dünya şiiri, şimdi de çok okunan ozanlar yetiştirdi, yetiştirmeye de devam ediyor. Bu ozanların yaşamları ve şiirleri arasındaki ilişkiye baktığımızda, yaşam ve şiirin bir bütün oluşturduğunu görüyoruz. Yaşam karşısındaki tavrın, şiirin tavrıyla örtüştüğünü...

Bu durum, şairi, yaşadığı dünyaya karşı tetik bulunmaya, onu iyi izlemeye ve onun –önünde bulunarak– içinde de olmaya zorluyor. Şair, günü gününe, anı anına yaşamla kucaklaşmayı sıradan, ama asla savsaklamayacağı bir iş olarak yerine getiriyor.

İşte burada şiirin güncelliği kendini düpedüz ortaya koyuyor. Bugüne geliş tarihini ve yarına uzayış olanaklarını enine boyuna sezen, kavrayan bir güncelliği...

Şiir her zaman günceldir; insanın gündemindedir.

Şiir her zaman günceldir; insan, gündemindedir.

Ona değerini veren, değerini belirleyen de hep budur.

Memet Fuat: «İyi eleştiride öznellik hep vardır»

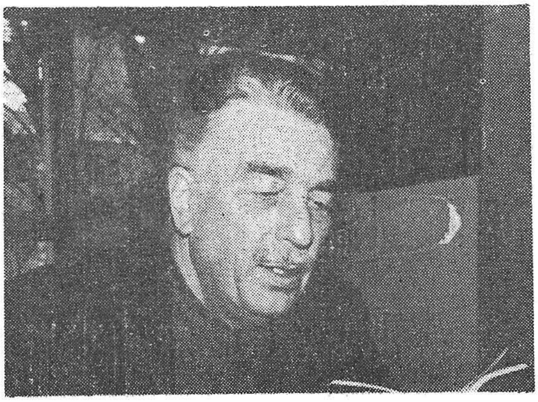

Eleştiriye ilk atıldığınız yıllardan beri onu «sanat» olarak görüyorsunuz. Unutulmuş Yazılar'*da ve daha sonralardaki yazılarınızda, eleştirmenlerin değerlendirmelerinde her zaman öznelliğin payı olduğunu savunuyorsunuz. Eleştiride* öznellik *ile* keyfilik *arasında bir ilişki görüyor musunuz? Eleştirilerinizde daha çok şiiri konu aldığınız görülüyor. Şiir eleştirisinin, şu ya da bu ölçüde, öznelliğe daha açık olduğunu söyleyebilir misiniz? Başka bir deyişle, iyi bir şiir eleştirisinde öznelliği gerekli bir özellik olarak gördüğünüz söylenebilir mi?*

Eleştirinin bir «sanat» olduğuna, 1950'lerde yazdığım yazılarda çizdiğim çerçeve içinde, bugün de inanıyorum. Sorunuzu *Unutulmuş Yazılar*'dan çıkardığınız için, «1950'lerde» dedim, aslında daha sonraki yıllarda da çok işledim bu konuyu. Özellikle bilimsel eleştirinin «moda»laştığı bir dönemde, Stanley Edgar Hyman gibi, eleştiri çeşitleri üzerine araştırmalar yapmış bir uzman eleştirmenin kitabından yararlanarak konuya açıklık getirmeye çalışmıştım

En hoşlanmadığım şey «savrulmak»tır. Doğru düşünebilmek, yaşamı, gerçekleri anlayabilmek için «kuşkucu» olmak gerekir, orası doğru, ama kuşkuculuğun sonu «sağlam» inançlardır: Sürekli denetlenen, gereğinde geliştirilen, yenilenen inançlar... Yapıcı bir kuşkuculuk içinde olursanız her dönemeçte sarsılıp savrulmazsınız. Ne güzel bir söz var: «Döndürmedi rüzgâr beni havada yaprağa»... Bir şairin sözünü başka bir şair tersine çevirivermiş...

Nerden çıktı şimdi bu demeyin! Eleştiri bilimlerden yararlanmaya başlayınca, bilimsel yöntemlerle araştırmalar, çözümlemeler yapılmaya girişilince, sanat konularında yazan herkes bir çırpıda «bilim adamı» oluverdi. Düşüncelerini söylerken, sanat yapıtları karşısında duyduklarını yansıtırken bilimsel yöntemlerden yararlanmayanlar, «öznel» eleştiri yaptıkları gerekçesiyle nerdeyse aşağılandılar. Oysa hangi türde olursa olsun okunabilir bir yazı yazmak az çok bir «sanat» işidir. Hele deneme yazarlarının sanatçılıkta işin tadını kaçıracak kadar ileri gittikleri, hiçbir şey söylemeden sayfalar doldurdukları bile olur.

Sanat yapıtlarının *değerlendirilmesinde* ise öznel yargılar çoğu zaman bilimsel araştırmalardan önce gelir. Dinler, okur, bakar, izler — beğenir ya da beğenmezsiniz. Öznel bir değerlendirme... Yani öznel eleştiri. Sanatçılar da yapıtlarını böyle öznel değerlendirmelerle yaratırlar. Ressam çalışırken ikide bir geri çekilip bakar. Nedir yaptığı? Bal gibi öznel eleştiri... Siz hiç çizdiği resmin güzel olup olmadığını anlamak için bilimsel araştırma yapan ressam gördünüz mü!

Öznelliğin «keyfilik»le hiç ilgisi yoktur. Soruyu *Unutulmuş Yazılar*'dan çıkardınız. Gelin bir şeyi de, bir kerecik olsun unutmayalım: Ülkemizde bilimsel eleştiriyi yaygınlaştırmak için yüreklendirici yazılar yazmanın ötesinde, yıllarca uzun incelemelere yer veren dergiler çıkardım, bu alanda çalışanların kitaplarını yayımladım. Ama iki inceleme yapıp altına üç tane not düşünce kendini bilim adamı oldum sanarak Ataç'ı, Sabahattin Eyuboğlu'nu küçümsemeye kalkanlara, «Arkadaş, bütün o bilimselliklerden geçip sonunda varacağın yerde, beğendim beğenmedimi öğreneceksin!» demekten de geri durmadım.

Yalnız şiirin değil, bütün sanatların «iyi eleştiri»sinde öznelliğin yeri vardır.

Barış yılınızın barış yılları olması dileğiyle...

BROY ŞİİR DERGİSİ/AYLIK DERGİ/MART '86/SAYI: 5/250 TL (KDV dahil)

sahibi: [illegible] akça yazıişleri müdürü [illegible] yönetim müdürü [illegible] yayın yönetmeni [illegible] yayın danışmanı [illegible] istanbul temsilcisi [illegible] kapak düzeni [illegible] resim danışmanı [illegible] iç sayfalar dizgi-baskı [illegible] yönetim yeri [illegible] istanbul temsilciliği (yarışma adresi) ankara caddesi vilayet han 205, cağaloğlu-istanbul (yayınlanısın ya da yayınlanmasın gönderilen yazılar [illegible] deneme [illegible] beş inceleme [illegible] sayfayı geçmemesi rica olunur) abone koşulları: altı aylık-1500 TL, yıllık-3000 TL, yurtdışı abone 25 DM abone adresi: posta çeki: muammer akça-191647 [illegible] 5262093

Şiir Günceldir

Çağımızda şiir, iki anlamda, güncelliğini koruyor: İlkin, bütün olumsuz yargılara karşın, işlevini yitirmediği ve başka sanatlarla alışverişinin yanı sıra onların içinde erimediği, sorunlarını, başka alanlara bırakmaksızın yine kendisi tartıştığı için; ikincisi, kendi sorunlarını, insanlığın gündemindeki kaygılardan ayrı tutmadığı için şiir günceldir. Her ne kadar, bu iki durum, kimi şair, eleştirmen ya da kendini şiir üstüne konuşmaya yetkili görenlerce olanaksız ve çelişkiliymiş gibi ele alınıyor, birinin ötekini sürekli azımsamaya yargılı olduğu saptayımına gidiliyorsa da, şiir, bu iki durumu da özümseyen bir konumdadır.

Kimi doğrular, tarih boyunca, belki bininci kez ve ısrarla vurgulanmıştır; yeni bir çağda, yeni bir ortamda yeniden doğrulanmaya çalışılmıştır. Çağımızda ise, kimi doğruları her gün, her an yeniden doğrulamaya gereksinim duyulabilmektedir. Bireyin, dahası insanlığın büyük çoğunluğunun sürekli milyonlarca yanılsama ve yanılmacayla yüz yüze getirildiği göz önünde tutulunca, bu gereksinmenin nedeni kolayca anlaşılır.

Doğrular, kendileriyle ve kendilerini yadsıyan her türlü saptırmayla aralıksız hesaplaşma durumundadır.

Bu, şiirin doğruları için de geçerlidir.

Şiir, çağının sorunlarından biri olduğu için geçerlidir; şiir, çağının sorunlarıyla düğümlü olduğu için geçerlidir.

Ve bu nedenle de günceldir: yaşamı kollamakla yükümlüdür.

Güncelliğin ve yaşamı kollamanın anlamı ise, içinde bulunduğumuz dünyayı, olanca karmaşıklığının üstesinden gelerek dolaysız biçimleri içinde yakalamakta saklı. Şiir, insanın, tepeden tırnağa karmaşaya gömülmüş insanın bu durumunu duyar ve duyururken, o karmaşada ele avuca sığmaz görünen, yakalandığı anda elimizden kayıveren, dahası göze (ve söze) ilişmesi bile söz konusu olamayan (öyle sanılan) soruları, doğruları tüm yalınlığıyla yaşamamıza katıverir— katıvermelidir.

Bireyin heyecanları, tarihin hangi kesitinde, hangi ufacık noktada, hangi anıtsal sıçrayıştadır?

Şiirin harcı, ele aldığı her konuda bu soruyu sormak, sordurmak, gündeme getirmektir.

Bu kadar kalsa iyi: Doğrunun içinde ve doğru biçimde bulunmak; şiir, doğasındaki bu hakikati de tarihe, insanla ilişkisine yöneltme işlevindedir. İnsanın bulunduğu her yeni durumda ve yeniden. Ve insanın, ona olan bitmez tükenmez gereksinmesi yüzünden.

İşte bu, gerek kendini kurma, gerekse ereğini belirlemede, şiiri güncel kılan şeydir.

Şiiri bu konumdan geliştiren, ona yaşanan günlerin t a z e ve s ı c a k soluğunu verebilen şair ise, yalnızca «g ü n ü m ü z ü n ş a i r l e r i» arasında yer almakla kalmaz, günümüz ona yetmez; bütün çağlara kalır, bütün geleceğe katılır.

BROY

Onat Kutlar «Şiirin Zamanı Yoktur»

Sorular: *NESRİN ARMAN*

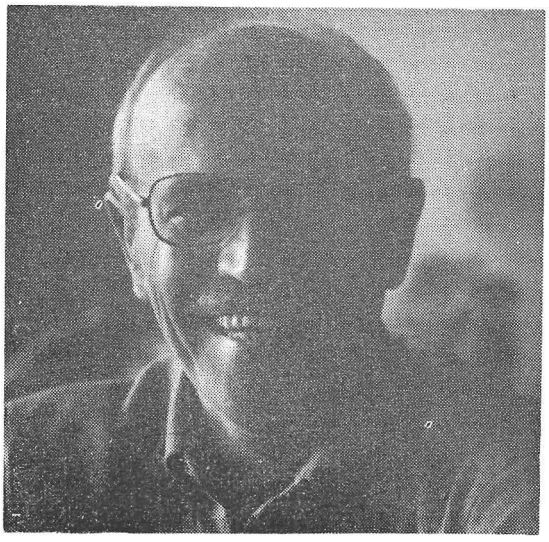

• Unutulmuş Kent'*teki şiirleriniz bize ayrılıkları, dindirilemeyecek gibi görünen özlemleri yaşatıyor. Şiirlerinizde yer yer yoğun bir hüzün duygusu var. Bu duyarlığı şiirlerinize yükleyen şeylerden söz eder misiniz?*

Hüzünden başlayalım. Hüzün değil efkâr. Bir Anadolu sözcüğüdür bu. Çok sağlam bir uyak aranmazsa hüzün güzel, efkâr baharla uyaklıdır. *Unutulmuş Kent*, iki kitaptan oluşuyor. *Peralı Bir Aşk İçin Divan* ve *Unutulmuş Kent. Pera'lı Bir Aşk İçin Divan* bir aşk divanıdır. *Unutulmuş Kent*'in tema'sı da hemen hemen aynı. Her ikisinde de bir kentin ya da semtin yer alışı aynı zamanda bu aşk şiirlerinin, içinde uzun yıllarımı geçirdiğim bu kentle özel adeta gizemli diyebileceğim ilişkisinden doğuyor. İstanbul gerçekten sadece ülkemizin değil, yeryüzünün en güzel kentlerinden biri. Ve bence önemli bir özelliği, yaşanarak araştırılması ve keşfedilmesi gerekli güzelliklere sahip oluşu. Bütün bu saklı güzellikleri ortaya çıkararak yaşamak, bunları şiire dönüştürmek ne demekse, bir insanın sevdiği insandan, oluşturduğu şiir de odur. Kaldı ki, şiirlere yansıyan bu duyarlığı birçok insanla içtenlikle paylaştığıma inanıyorum ve içinde yaşadığımız yılların ayrılıklar, özlemler ve bir türlü ortadan kaldırılamayan yoğun bir efkâr duygusuyla yüklü olduğunu da sanıyorum.

• *Ancak okuru hüzne yenik düşürmemeye özen göstermenizin nedeni de, «efkâra dalma»nın başkalığından olsa gerek...*

Doğru. Kitap bir öykümün son cümleleriyle noktalanıyor. O cümleler şöyle: «... Diyor ki içimden bir ses, "beni yüreğinin üstüne bir mühür gibi koy. Çünkü ölümden daha güçlü bir sevgiye ihtiyacım var. Geçmişin selvi ağaçlarından, sönen yıldızın ışığından, köşeyi dönerek kaybolan gençlikten kurtulmaya ihtiyacım var. Bir insan elinin sıcaklığına..."» Yalnızca sevgide değil, tüm insan ilişkilerinde dayanışmanın, birlikteliğin geleceğe dönük en büyük güç olduğuna bugün her zamankinden daha fazla inanıyorum.

• *Kimi şiirlerinizde, eski kent manzaraları içine sinematografik biçimde serpiştirilmiş, çocukluk ve gençliğe ilişkin nostaljik öğeler gözleniyor. Bununla birlikte, asıl gözlenen şu: Bugüne daha çok yaklaşmak ve bugünün anlamına varmak.. Yanılıyor muyuz?*

Her şeyden önce şuna inanıyorum. Türkiye'de yazan bir şair önemli, zengin bir şiir geleneğinin ve derinlikler taşıyan bir kültürel birikimin içinde deviniyor demektir. Bir zamanlar Melih Cevdet Anday'ın genç bir ozana verdiği yanıtta dediği gibi, «Ozanın yaşı yoktur.» Ben bu cümleye şunu eklemek istiyorum. Şiirin de zamanı yoktur. Şiirde geçmiş, gelecek ve şimdiki zaman çoğu kez birbirine karışır. Tıpkı gerçek olanla düşsel olanın, bilinçle bilinçaltının, sözcüklerin kendisiyle işaret ettikleri şeylerin, günlük *dil*le *üstdil*lerin birbirine karıştıkları gibi. Belki de şiir, geçmişin deneyimini unutuluştan kurtarmak, geleceği bugüne yaklaştırmak ve şimdiyi alabildiğine yaşamaktır. Şiir de aşk gibi her şeyi birden ister. Bu yüzden özlemleri yoğundur.

• *Şiirinizde lirizm, yoğun bir duyarlık ve zekânın ince sokuluşlarından oluşuyor. Romantizmin yanı sıra ironik öğeler birden ortaya çıkıveriyor. Örneğin Hafız'a yönelik gönderme.. Lirizm ve ironi arasındaki ilişki üstüne neler söylemek isterdiniz?*

Bu şiirlerin büyük ölçüde yaşadığım şeylerden kaynaklandığını söylemeliyim. Yaşamın kendisinde neler varsa, bir sınırlama getirmeksizin ve benim becerebildiğim ölçüde şiirlere yansımıştır. Şiirlerde yer yer birkaç katmanlı okuma söz konusudur. İlk anda yalın bir duyarlığı yansıtır görünen bir şiirde, daha alt okumalarda, kültürel göndermelere ya da ironiye rastlamak mümkündür.

• *Bir de Japon ve Cezayir motiflerini sıkça kullanmışsınız. Bu motiflerin taşıdığı sembolik değerler olmalı. Ne diyorsunuz?*

Çok gerçek değerleri var. Cezayir'le ilgili şiirler, benim bir Cezayir yolculuğum sonrasında yazıldı. Cezayir çok sevdiğim bir ülke. Japonya'ya gelince, Japon sanatında beni çok etkileyen yanlar olduğunu sanıyorum.

• *Yer yer divan şiiri öğelerinden yararlandığınızı görüyoruz. Çağımız şiirinin, divan şiiri olanaklarını deneme ve özümsemesi konusundaki düşüncelerinizi alabilir miyiz?*

Tıpkı günümüzde sanatların bağımsızlık savaşlarının önemini yitirişi gibi, şiirde de artık gelenekten kopma ya da geleneğe bağlanma tavırları çok anlamlı değil. Az önce Japon sanatından nasıl etkilendiğimi anlattım. Aynı biçimde kendi şiir geleneğimizden ya da öbür doğu geleneklerinden esinlenmemiz son derece doğal. Bu konuda Nâzım'ın bütün kültürlere açıklığı savunan sözlerini yeniden hatırlamakta yarar var.

• *Sizin şiir dışındaki edebi türlere yaklaşmanızda da bir «şiirsiz edemeyiş» gözleniyor.* Yeter Ki Kararmasın'*daki denemelerinizde,* İshak'*taki öykülerinizde bu durum çok açık. Yine, sinema uğraşınızda da gizli ya da açık, bu «şiirsiz edemeyiş» söz konusu. Siz ne düşünüyorsunuz?*

Kafka, Gustave Janouch'la konuşmalarında, bir soruya kısa ve kesin bir yanıt veriyor. «Şiir yaşamı değiştirir.» Ben yaşamın değişmesinden yanayım. Bu yüzden de şiir yazmadığım zamanlarda, hiç olmazsa şiir okuyarak bu tutkuyu sürdürüyorum.

• *Bizde pek üstünde durulmayan bir konuda görüşlerinizi almak istiyoruz: Sinema çağımızın en yeni ve en etkili sanatı; şiir, sanatların en eskisi. Sinema dili ve şiir dili arasındaki ilişkiler, şiirde sinemasal görüntü ve motiflerin yer alması, şiir ve sinema arasındaki özellikle lirizm yönünden ortak paydalar bulunması konusunda ne düşünüyorsunuz?*

Resim ya da müzik kendi anlatım araçlarını, işaret ettikleri bir anlamı dile getirmeksizin de kullanabilirler. Örneğin soyut bir tablo, kendisinden başka bir şeye işaret etmeyebilir. Bir müzik yapıtının işaret ettiği şey, gene kendisidir. Oysa edebiyatta ve sinemada bu pek mümkün değil. Genellikle marjinal kalan deneysel yapıtları bir yana bırakıyorum. Ama şiir, düzyazı ya da sinema dilinin anlatmak istediği, işaret ettiği, «kendisinden başka bir şey» vardır. Bunu söylerken dilin, sözcüklerin, görüntü parçalarının önemini küçümsemek istemiyorum. Ama sözcükleri ya da görüntüleri bir araya getiren ve yalnızca kendileriyle açıklanamayan, bir başka şey olmalı. Bu da sanatçının yaşamdan ürettiği şeydir. Bana göre yazdıklarımda ya da sinema çalışmalarımda yaşamın nabzı vurmuyorsa mutlaka bir şey eksiktir. Sinema ile şiirin yaşamla kopmaz ilişkileri yönünden yakın akrabalıkları var. Bu yüzden bir Taviani filmini bir şiir gibi okuyabilir, bir Nâzım şiirini bir film gibi izleyebilirsiniz.

onat kutlar

RUBAİLER

I
«Saki! Şarap sun, beni de unutma!» Hâfız böyle diyor
Şiraz'da, gül altında, «aşk kolay göründü, oysa çok zor!»
Bir cezayir menekşesi senin aşkın, uzakta ve elinde değil.
Ey kör! Gel de açıkla şimdi sana nasıl kolay görünüyor?

II
Uyanıyor yeniden gül farkında mısın?
Uyanıyoruz yeryüzünü okşarken parmakların
Sen bir ağaç olmanın önsezisiyle yeniden
Ve ben gövdene yeniden rüzgâr olmanın.

III
Bir şiir ülkesi olan yüzünü sevgilim
Sözcüklerin ordusuyla kuşatıp fethettim
Benimle dile geldi senin eşsiz güzelliklerin
Seninle bundan böyle şiir sultanı benim.

ülkü tamer

BİZİM

Canlar canı dosta giden
Kahır dolu yollar bizim
Sevdamızdan sual eden
Sevda bilmez kullar bizim

Bir başına türkü yakan
Kuş altında dallar bizim
Bizden kopup bize akan
Çorak ilde seller bizim

Samanyolu sarı diken
Ayda açan güller bizim
Gün devşirir yıldız eken
Karanlıkta yıllar bizim

Harap olmuş gönül evi
El gönlünde çöller bizim
Yanıp gitmiş gökte mavi
Yere yağan küller bizim

metin demirtaş

NİYAZİ TUNGA'YA MEKTUP

Duydum hastaymışsın
Hem de ağırca
Diren teslim olma
Kal biraz daha
Biliyorum uzun ve karanlık
Bir kışa girdi dünya
Diren baharı bekle
Ölme n'olur
Ölüm sözcüğünü
Yakıştıramam
O güzel sokak adının yanına

Kendi küçük
Yüreği büyük
Bir Niyazi Tunga vardı
Bahariye'de Bahargülü Sokağında
yaşardı

Bize bunu...
İşte bunu demek güç olur.

süreyya berfe

KAÇ TANE?

Say bakalım parmaklarımı.
Say tabii, ne var?
On tane mi?
Hayır.
Akasyanın yaprakları kaç tane?
Peki, biriken sigara izmaritleri?
Aramızda değil —aramızda bir şey geçmedi ki—
aramızdan geçenler kaç tane?
Bu, bir «durum yazısı» için alıştırmaydı.
Keselim.
Haklısın, parmaklarım on tane.

hüseyin haydar

CİNNET PERİSİ

Kanatları ezik sevda
Zambak yatakların cansız kızı
Çok hastadır o göçer içimden
Dura dura geçer bir hücremden bir hücreme
Saf gözlerden ölüm nasıl geçerse

Ah o tapınak güzeli gülünç tanrıça
Saçları dolanmış bir yontunun koluna
Kırkbin alemin helal kölesi

Utancın kına tası, bulanmış sarnıç
Yakılmış mihrap kaşlarının arası
Ey küçümsenmiş ömür, bedeni buhur çırası

Çıldırmış bilinç, ah yeni sevda
Çeker alır yurduna çeker alır
Çıkıp gelir de o liman kızı
Kucağında hurma çiçekleriyle
Boynuna doğru yükselen

Nereye yönelsem o çılgın ten
Işıyan sedeften bir deli beden
Adımla çağırır yanına beni...

Ah yüreğimin iki sevdası
Biri geceye yolcu öbürü tan fırtınası
Göğsümü yiyor ikisi
Karayel mısırlıkta nasıl eserse...

Koşar kanımda cinnet perisi
Kızıl kısraklar bir nehri nasıl geçerse!

Faşizme Karşı Yazarlar Kongresi: 1936

nurer uğurlu

Paris'e yerleşen Neruda, burada, dünyanın birçok yerinden gelecek yazarların organizasyonuna ve «Kongre»nin hazırlıklarına girişir. **Anti-faşist** yazarlar toplantısı, o günlerde, Şili'nin bu ünlü şairi için her şeyden çok önemlidir. O, dünyanın dört bir yanındaki **ilerici, demokrat, devrimci** yazarlara mektup yazıp çağrılar çıkarır. İlk karşılık, İrlanda'lı ünlü yazar Yeats'ten gelir. Onu, İsveç'in büyük yazarı Selma Lagerlöf izler. Her iki yazar da; bu büyük, bu anlamlı toplantıya katılmayı çok istediklerini, yaşlı ve hasta olduklarını ileri sürmelerine rağmen, bütün yürekleriyle **«İspanya Ve Faşizme Karşı Bütün Dünya Halkları»**yla birlikte olduklarını ileten tarihi ve anlamlı bildirilerini gönderip mektuplarını yazarlar. Gerçekten de, o günlerde, bu yaşlı iki yazarın Madrid gibi kuşatılmış, her gün, her an bombalanan bu şehre gelmeleri çok zordur.

Şiiri her zaman barışın bir parçası olan ve barıştan doğan, ünlü İspanyol şairi Rafael Alberti, altı delik ayakkabılarıyla, üstünde yer yer yırtılmış ve parçalanmış asker kaputuyla, parasız ve aç; Neruda'ya bu kongrenin toplanmasında yardım için Paris'e gelir. O günlerin Alberti'sini Neruda anılarında şöyle anlatır :

«...kundakçılar, savaşçılar ve kurtlar, onu yakmak, öldürmek ve parçalamak için şairi arar. Hüzünlü bir parkın ağaçları arasında bir bıçak ustası, Puşkin'i yaralayarak ölümüne neden olmuştu. Çılgın atlılar, Petöfi'nin cesedini çiğneyerek geçmişti. İspanya'da faşistler, ülkedeki savaşlarına, en ünlü şairlerini öldürerek başlamışlardı. Rafael Alberti, herşeye rağmen yaşamakta olan bir şairdi. Onun için binlerce ölüm plânlanmıştı. Bunlardan biri Granada'da olacaktı. Bir başkası Badajoz'daydı. Güneşin ışığı Sevilla'da, küçük köyü Cadiz'de ya da Puerto Santa Maria'da aradılar onu, bıçaklamak için, asmak için, şiirini öldürmek için.

«Fakat kim öldürebilir ki şiiri? Şiir, kedi gibi yedi canlıdır. İşkence ederler, sokaklarda sürüklerler, üstüne tükürürler, alay ederler, çevresini dört duvarla kuşatırlar, sürgüne yollarlar, ama o bütün bunları aşar, sonunda tertemiz bir yüzle ve gülümseyerek ortaya çıkar.

Rafael Alberti'yi mavi gömleği ve renkli kravatıyla Madrid'in sokaklarında tanıdım. Onu, halkı için savaşırken gördüm. Böylesine güç bir görevi, her şairin yüklenemediği yıllarda. İspanya'nın saati daha çalmamıştı, ama o bir şeyler olacağını seziyordu. Güneyin adamıydı. Topaz sarısı şarabın kokusunu mahzenlerin yanında, duru Akdeniz sularının kıyısını okşadığı yerde doğmuştu. Üzümlerin ateşi, dalgaların coşkunluğuyla yetişmişti. O her zaman bir şair olarak kalmıştı. Gençliğinin ilk yıllarında, kimse onu fark etmemişti. Sonra bütün İspanya ve bütün Dünya tanımıştı Alberti'yi.

«Bu gül, İspanya'ya faşizmin girmesini önlemek isteyenlerin yolunu aydınlatacaktı. Bütün dünya bu kahramanlığın ve trajedinin tarihini biliyor. Alberti yalnızca epik şiirler yazıp, bunları kışlalarda ve cephelerde okumadı. Top ateşlerinin arasında kanat çırpmağa çalışan ve oradan bütün dünyaya yayılan şarkılar da yazdı.»

Gerçekten de, İspanyol şairleri arasında Federico Garcia Lorca gibi, Akdeniz'in beyaz köpüklü suları kanına karışmış olan Rafael Alberti; ülkesinin en bunalımlı, en karışık günlerinde; şiirin topluma nasıl yararlı ve etkin, giderek nasıl destek olacağını ve olabileceğini, açık seçik herkesin görüp anlayabileceği bir biçimde, önce halkının, daha sonra bütün dünya halklarının ilerici, demokrat ve devrimci savaşımında gözleri önüne sermiştir.

O; bu yanı ve kişiliğiyle, çoklarınca, Mayakovski'ye benzetilir. Çünkü onun şiiri de toplumun yararına dönük bir duyguya, giderek sevince dayanır. Ona göre. böyle bir özelliği olmayan şiirin sesi kısıktır. Böyle bir şiir, şairin büyük türküsü, ülkesinin ve halklarının gerçek ezgisi olamaz. Ama o, her zaman yanık ve yürekli bir İspanyol olarak gönlünün ve ülkesinin büyük türküsünü söylemiştir. Çünkü o, bir Akdenizli şairdir.

İspanyol Cumhuriyetçilerinden bu toplantı için hiç beklemediği maddi yardımı alan Neruda, ne yapacağını şaşırır. Sonra yoğun bir biçimde, o zamanki karısı Delia ve dostu Ampora Gonzalez Tunon'la birlikte, dünyanın dört bir yanından bu toplantıya katılmak için Paris'e geleceklerini bildiren şair ve yazarların yolculuklarını, kalacakları yerleri düzenleme işlerine girişirler.

Ve az zaman sonra; kanatlarındaki eksik gümüş pulları denizden almak ister gibi sulara dalan ve kocaman bir kelebeği andıran, toprağın üstüne yeni çıkarılmış madenlerin küçük vagonlarla taşındığı ocaklarından; sebzelerin çiçek gibi açtığı ve renk zenginliğiyle kokularının baş döndürdüğü, dünyanın en eski ırkı Maya'ların ülkesinden, Meksika'dan bu çağrıya katılmak için binbir serüvenden geçen genç şair Octavia Paz, Paris'e gelir.

Düşüncelerim ikiye ayrılıyor, dolaşıyor,
birleşiyor yine,
Yeniden başlıyor sonra,
En sonunda kalakalıyor, ağızsız ırmaklar
onlar,
Kan deltası, alacakaranlıktan yoksun bir
güneşin altında.
Bu ölü suların çalkantısında mı bitecek
her şey?

Çanlar Kimin İçin Çalıyor ve **Beşinci Kol** romanlarında, daha sonra bu büyük iç savaşı bütün ayrıntılarıyla anlatan ünlü Amerikalı yazar Ernest Hemingway, o günlerde de bu kavgayı dizelerinde ve yazılarında işler.

Gördüm onları zincirler içinde
O yalın yorgunluğun tutsaklığın
Pişmanlık yoktu gözlerinde,
Düşünceydi yok olan, artık; nefretti
Onlarla savaştı sona eren, bilinçti bitip
giden
Bozguna uğramıştı direnç,
Bütün bunlar yok olan umutlarla.
Bir uzun kavgaydı bu,
Bütün gücüyle büyüten çaresizliği
Bir uzun kavgaydı ki, upuzun
Ayırdı korkuyu ama, ölümden.

Bütün gücüyle **«faşizme karşı»** yürütülen eylemlere katılan, bu iç savaş yıllarında da Cumhuriyetçiler'e yardım için onların birlikleri arasında gönüllü olarak yer alan ve sonra onların Hava Kuvvetleri Komutanlığı görevini üstlenen, yirminci yüzyıl başları insanlığının yasadığı en büyük trajedilerden biri saydığı bu İspanya iç savaşını ünlü **Umut** romanında bütün ayrıntılarıyla gerçekçi bir biçimde ortaya koyan Fransız yazarı Andre Malraux da Kongre'ye katılanlar arasındadır.

İspanya'nın acısını ruhunda sınırsız edemlerle ölünceye kadar yaşatan; önce ülkesinin havasını ve toprağını, daha sonra insanlığın o bitmez türküsünü söyleyen; bugün bile ülkesinin eski pencerelerinin camlarında sarımtırak yüzünün rengine raslanan Peru'lu şair Cesar Vallejo'nun **İspanya, Alın Benden Bu Deneyi** kitabından, savaş günlerinin İspanya'sının bir şiirini okuyalım :

Çarpışmanın sonunda
Ölmüştü savaşçı ve bir adam yaklaştı
yanına :
«Ölme ne olursun, seni öyle seviyorum ki»
Fakat sürdürdü ölümünü cansız gövde

Gelen iki kişi daha tekrarladı :
«Bırakma bizi! Cesaret! Dön hayata!»
Fakat sürdürdü ölümünü cansız gövde

Yirmi kişi geldiler, yüz kişi, bin, beşyüz bin
Haykırarak : «Bunca çok sevgi
Ve karşı gelmemek ölüme!»

Toplandı çevrede milyonlarca insan
Tek bir istekti, tek bir ses :
«Gitme, kal kardeş!»
Fakat sürdürdü ölümünü cansız gövde

Sonra yeryüzündeki herkes geldi yakına
Gördü çevresini acılı cansız gövde
Sonra irkildi, doğruldu yavaşça
Kucakladı en yakınındakini, başladı
yürümeğe..

Sonra Şili'nin büyük şairi Vicente Huidobro şair ve gazeteci olarak, hem bu iç savaşla ilgili gözlemlerini yazmak, hem de «Faşizme Karşı» bir yazar olarak Paris'e gelir.

.....
Göğün içinde kaybolan gece
Kuşun içinde kaybolan gök
Kuşun unutkanlığı içinde kaybolan kuş
Gecenin içinde kaybolan gece
Göğün içinde kaybolan gök

Ama yürek yüreğin yüreğidir
Yüreğin ağzından konuşur.

Girit'in Kandinya'sından; Akdeniz'in sesini ve dalgalarını yüreğinde duyan ve yaşayan bir şair, bir yazar olan Nikos Kazancakis de, dünyanın birçok ülkesinden gelen şair ve yazar gibi, bu eylemlerin içinde bulunmak isteği ve sorumluluğuyla Yunanistan'dan Paris'e gelir, oradan Madrid'e geçer. İspanya'nın bu acı, kan ve barut kokan günlerini, izlediği cephelerden, içinde bulunduğu çatışma ve çarpışmalardan, duyarak, görerek ve yaşayarak izler; olayları bütün gerçekliği ve ayrıntılarıyla **İspanya - Yaşasın Ölüm** kitabında savaşın bir gerçek tanığı olarak ilginç biçimde sergiler.

Ve bir ilkbahar damlaları kadar pırıl pırıl şiirler yazan; halkının heyecanlarına ve özgürlük kavgasına sıkı sıkıya bağlı; bir Fransız çiçeğinin, defne dallarının ve köklerinin benzer kokusuyla bezenmiş dizeleriyle; şiirin özünü, cevherini yaşamının sürekli akıntısında bulmağa çalışan Paul Eluard...

Özgürlük savaşının örgüt simgesi, eylemler adamı; gerçek şiir için, iyiliğin şiiridir, diyen; yeryüzündeki bütün insanlarla birlikte bireyciliği, bu korkunç grev bozguncusunu yenecek, gene bütün insanlarla birlikte karanlıkları ve toplumsal baskıyı yok edecek olan şiirin şairi; ve şiiri, insan ruhunun aydınlığı olarak bilen

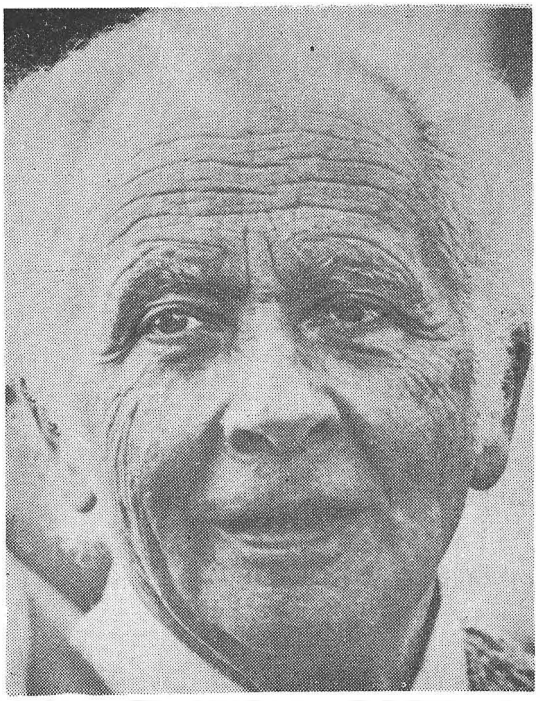

ve bunu bütün insanların mutluluğu için amaç olarak gören Louis Aragon...

Norveç'li, İtalyan, Arjantin'li; Şikago, Berlin, Kopenhag ve Prag'dan gelen iki yüz kadar şair ve yazar; tarihsel bir tanıklık ve insanca bir değerlendirme yapmak, **«faşizme karşı»** insanlığın gür ve aydınlık sesini yükseltmek amacıyla Paris'te toplanıp Madrid'e doğru yola çıkarlar. Onları, İspanyol Cumhuriyetçileri'yle birlikte büyük bir kalabalığın önünde şair Miguel Hernandez, üzerinde milis askeri üniforması, omzunda tüfeğiyle karşılar :

Verin bu halka derinliklerin tutkusunu!
Bu halk alt edilmeye edilmeye öldü,
Dudaklarından ve alınlarından gömüldü bu halk,
Amansızca, namussuzca, her tanrının günü
Oğulları analarının elinden koparan
Zalim uçakların altında bu halk
Alt edilmeye edilmeye öldü,
Yenilmeye yenilmeye öldü.

Dünya'nın her yerinden İspanya'ya gelen anti-faşist yazarların toplantısı; kan ve barut, ölü ve yaralı, yıkım ve yağmaları hâlâ sıcak Madrid'te; milisleri, işçileri, şairleri, yazarları, kadınları ve genç kızlarıyla bütün Cumhuriyetçiler'in katıldığı kongrede: Bugünkü insanın görevi nedir? Savaşta yer almak mı?

Bunu da yine, Neruda'nın anlatmasından verelim:

"...İki cephe arasındaydık. Bir yanda ilerleyen Afrika'lılar ve Franco'nun askerleri, öte yandan gerileyip duran Madrid'i savunanlar. Top ateşi duvarları yıkmıştı. Pencereler binlerce parçaya ayrılmıştı. Ve şimdi, milis askerleri, iki ateş arasında kalmış ama bir süre sonra saldıranları korkutmuştu. Birçoğu ölmüştü, kanla lekelenmişti. Kimi isabet eden kurşunla sokağa yuvarlanmıştı. Ama onların karşısında Franco'nun adamları durmak zorunda kalmıştı. Okuma yazma bilmeyen paralı asker sürüleri haykırmıştı. Ölüm dansıydı bu. O anda bütün silahlar susmuştu. Makineli tüfeklerin açtığı deliklerden uzakları görüyordum. Üniversiteyi, eski sarayları, bahçeleri. Sanki İspanya bana bomboş geliyordu. Sanki son davetliler de gitmişti. Vızıldayan kurşunlar ve savaş şarkıları arasında benim için her şey sona ermişti. Ölüm ya da yaşam. Bitti. Törenden sonra son sessizlik. Son törenden sonraki..."

Cervantes, Goya, Vega, Un-muno, Alberti, Lorca, Jimenez, Hernandez, Picasso gibi büyük şair, yazar ve sanatçı yetiştirmiş İspanya ve onun cumhuriyetçi, demokrat, ilerici halkı, **Faşizme** bu iç savaşta yenilmiş; milyonlarca ölü, milyonlarca yaralı ve sürgün bırakmış; Franco gibi bir generali iktidara getirmiş ve onun faşizmi altında yıllarca inlemiş, halkın bu savaşta aldığı yaraların sarılması çok uzun yılları bulmuşsa da; Akdeniz'in bu **"zeytin yeşili, portakal çiçeği"** ülkesi, bu uzun yılların ardından, bu insanlık dışı yönetimi tarihin derinliklerine, bir daha geri gelmeyecek bir biçimde; köpüklü dalgaların yalçın kayalıklara vurduğu kıyılarından "Viva İspanya!.. Viva liberte!" diyerek üzerinden atmıştır.

Yeniden kuralım dünyamızı
kırık tahtalarla:
aynı tuğlalarla
ve yıkılmış taşlarla kuralım!

afşar timuçin

TUTKU

Belki başım dönüyor
Belki de sessiz bir deprem
Dursam bulutlar görünecek
Gözümü kapadığım yerden
Gemiler geçecek bıraksam
Bulutlardan ve her şeyden
Gözümü açtığımda su mavisi
Bir koyusu çingene pembesinin
Yoksa mektup mu geliyor senden
Üstüme örtülen hava ve ağaç
İniyor koşa koşa
Suya düşüyor birden
Dönüyor kocaman bir papatya
Evlerin koşmaca oynadığı
Anlatmak için kuş dilinden
Görmüyor musun açıldı istiridyeler
İnciler döküldü ortalığa
Kulağımda senin şarkın
Besbelli haber var senden

DOĞDUĞUN YER GENÇLİĞİNDİR

Bir sevdaya yakılan ağıt
Bir ölüye tutulana eştir
Ecelle yiten anıldığında
Her şey susar.
Yeniden sevgiyi istemek
Sevgiliyle bağımlı değil
Özlenen sevgidir sevgili değil.
Bitmiş sevdanın ağır hüznü
Aklın soğuk limanına siner
Usluluğun yosunla etlenmiş geçeneklerinde
Yetmişlerde bağrılmış bir adın
Döne döne
Yankılanışı
Dokunuşların yeniden öğrenildiği
Öpüşlerin açıldığı
Ayıp sayılan
Ya da aşağılanan
Cinselliğin hani şu
Can yakmanın iz bırakmayan morlukları
Sevda sözcüğü her zaman başka
Nasıl soyunulur arzulardan sorarım
Salt kösnü müdür alışkanlığın sultasında kalmayan
Bir çocuk gibi yoluna konamamış
Bir çocuk gibi sağanaklı
Vurgun yemiş
Sıkılgan üstelik yürekli
O çocuk geziyor kentimizi belleğiyle.
Eminönünde güvercinleri el yordamıyla gören
Karadağdan göçmen, ortodoks olamayan bir müslüman
Peygamber çiçeği yeldirmeli yengem
Beş yaşın sıska bacaklarıyla dinelen
Güzelce Kasımpaşa halk dispanserinden
Zafiyetine beslenme reçeteleri sunulmuş
Gözleri ciğerleri kemikleri dirençsiz
Beş vakit namazında kadına sokuluyor;
— Ben büyüyünce yengeciğim
Sana neler alacağım bilsen
/dur öksüzüm dur hele, sevaptır bu hu çekenleri yemlemek, sen büyü.
canın sağ, kafan selamet, kısmetin has olsun da yengen kalır mı
o günlere, haşa estağfirullah allahım verdiğin nimete küfran olmaz,
gözlerimin perdesi artıyor öksüzüm, yeni cami kubbedir, denizin
Üsküdara asılı mavi örtüsü bebeklerime inen olmalı. Haydi vakittir,
ikindidir./
— Yengeciğim Eyüp Sultana gittiğimizde
Tahta oyuncaklar aldığımızda.—

/Yürü garibim yürü İstanbullum yürü./
Eyübün halk çocuklarına oyuncakçılık eden 93 savaşı gazisi
Tahtanın gevrek bükümünde, talaşın sıcak kokusunda
Boyaların en doğulu olanını güneşe gerip bakıyor .
Semtiyle döl bağlı oyuncaklar bunlar
Müslüman kadın zafiyeti çocuk, üç mor üç eflatun üç ebruli güvercini
doyurup
Köprünün korkuluklarından denize çeviriyorlar bakışlarını.
Cibalide fabrikalar vardiya değiştiriyor,
İçelden dört kadın daha Galatada işe başlıyor,
Bir bahriyeli Cebelitarıkı düşlüyor.
Beıı oturuyorum beş yıldır düzenlenmeyen kitaplarımın arasında
Kâğıtlar sararıyor mektuplar postada yitiyor
Çekmeyeceğim telgrafların en kısasını arıyorum;
Artık bitti/bitti artık/bitmişti/artık/
Artık güçlendirir mi önüne geldiği sözcüğü.
Hainlik söze inince zayıflıyor mu ne.
İstanbulun yaman yürüyüsçüleri postacılar
Beklenıniyorlar benim açımdan epeydir,
Yazışmaların iş içerikli olanları
İnceliklerin yaşamayan özeniyle gidip geliyor.
Ak bir dosya kâğıdında değişen tarihler
İkibin yılına ondört yıl kala
Hiroşimaya bomba atan uçağın yıldönümü gönüllü bir intiharla
yeniden kutlanıyor.
Çağdaş iletişimin sonucu duyarsızlık mı, olur mu, oldu mu bile...
Acı ve dehşet gündelik yüzlerdir
Aldırmazlığı yoldaş edinmek ehlileştirmek midir uygarlığımızı
Yoksa çağımızın yeni adı bu mu olacak?
Teknolojik dehşeti sarmak uyutmak baştacı etmek belki
Seni seviyorumun gündelik teşekkür ederime eş kılındığı
İlkelerin sevincin üvey kardeşi olduğu
Çünkü sevinç coşkunun nikâhsız yetimidir, kentsoylular ciddiyete biter
Acıysa sabrın.
İşte oturuyorum yarısı başkent olan bir Orta Avrupa caddesinde
Yaz veremli bir zengin kızı gibi geziyor önümde;
Brandenburg kapısında Bach'ın sesleriyle dalgalanıyor atlar
Çıkıp gelinmiş bir kentin yabancılığı
Bir balkonun denize açılışı gibi hem umut verir hem hüzün.
Derbederliğin Beatles'la dost olduğu
Parasızlığın senin şakacı genç yüzünde bezendiği o İstanbul'da
Aşkınlığın kitapları yakılıyordu.
Sundurmaları olmayan yapıların yoz dikilişi.
Güneydoğulu bir işçi cebinde tarhunuyla
Ortaanadoluyu geçiyor,
Marmaraya varıp dikiş tutturamıyor,
Hamburg'a ulaştığında
Bütün dış orospuların
nasıl da Almanca öğrendiklerine şaşıyor...

Türküleri elektronik sazla çalan
bol paça gariban hemşerisiyle
Duvarla bölünen kente varıyor.
Konuk işçi çocuklarının boz parkında
İki kuzey afrikalı aynen bağdaş kurmuş
Bir alman öğrenci yaşı kırkı geçmiş eski Katmandu'dan
edindiği bilgelikleri toplumuna dayatarak koruyor.
Ulaşım araçlarının uluslararası her biriminde Afrikalılar bellidir
ikisi yukarıvoltadan.
Doğayla kucaklaşan çok eski bir geçmişin
Yumuşaklığını özleyerek esrarlı sigaralarını sarıyorlar
hep elektrik renklerini kuşanmaları
Yitmiş güneşlerini unutamadıklarındandır.
Ben önümde Berliner Weis bardağı
İşlevselliğini doruğuna taşıyan bu kent
Taptaze bir kız yüreğini avuçlayarak alışkanlıkla
sunuyor dolara, marka.
Göğüslerinin arasında beyoğlu taşından haçları
Öfkeli değiller, sevinmiyorlar da
Dişleri apak porselen
Gülmek gerekir, iş giyimidir.
Buradan baktığımda kentim güzel kentim bana daha yakın
Onu bağrımda unutulmuş bir çini gergefin karanfillerinden yansıyan
İtri'nin müziğinden duyuyorum
Doğduğum yer gençliğimdir biliyorum.
Kapalı üretim değişmeyi getirmez diyor altmışsekizlerden Wolfgang
—gözlükleri John Lennon'un eşi—
Değişiklikten ne anlıyoruz sorusu
—felsefeyi Marks'ın okuduğu yerde öğreneyim— diye yola çıkmış
Fransız Jean Paul'den
Doğanın tanrı sayıldığı tüm kültürleri yerle bir etmekten yanıtı
İranlı öğrenci Arşedir Horabiden.
Kaç yıl geçti düşünün diyor İstanbullu Mehmet Ali
Hâlâ Lozanda'yız hâlâ Berlin'deyiz hâlâ Paristeyiz
Mühürdardan aşağı koyaklarda bir kum motoru, yönü Topkapı sarayı
Sultan nevruz, Hızır İlyas yaseminleri
Ben hep inandım hep ama hep
—Öğrendikçe umut daha mı geriliyor ne— açıklaması bolivyalı
ressam Juân Azcoitiadan
Hayat kavgadır beyler diye kafa tutansa Jean Paul
Gözleri bir bröton kırı gibi uzak dingin.
Bu gece Wilmersdorferstrasse'de Perululer çalıyor diyip kalkıyor
Mehmet Ali
gidelim haydi...
Söylenmemiş tutkunluğunun vurduğu kumral bakışın
Nur-u aynim, devletli sultanım
beyninin çeperlerini kazıyan anılaşmaların
silinmez ustalığını hep bana yorma,
omuzlarına bir ikindide hayretle bıraktığım başımı

sağaltan ellerini unutur muyum hiç.
Var mısın gidelim henüz kurulmamış o kasabaya
tek düşümüz olan o yeni yepyeni hayata,
mahrumiyet bölgesinden çıkarılmak üzre tasarlanan
birlikte çalışacağımız dostlarla omuzdaşlarla.
Yüksek gerilim ünitelerinin
Kanaletlerin
konutlaşma alt yapılarının
fabrika yapan fabrikaların
Shakespeare gibi Nâzım gibi ustaların kaleminden çıkmışça
güzelliğin tacıyla donanmış bir gerçeğin
yaratılması için bizleri seçmiş
O kasabaya.
Bir şantiyeydi bizim sarayımız olacaktı
Yüksek fırınların harında yüreğimiz taylar gibi
hasat şarkılarımız senfoni orkestralarında seslerini çoğaltacaktı,
Olmadı...
daralıyoruz
ağır bunalıyoruz
Sıkılmak hayatımızın padişahı.
İstanbul, düşleriyle bir yerlere çekiliyor
İç yorgunluğun özletiyor yurdunu
Geçtiğin yerleri dikenler bürümüş
Sel yataklarından çamurlar akıyor
Biz senle hiçbir semti ayrı yaşamadık
Gitmesek de tanırız çok konuştuk.
Yılların yığıntıları, senin yoksunluğun
vücudumu dağıtıyor dışına dışına çekip canından,
kalanı ise herhangi birilerine cömertlikle sunuyoruz
doğduğumuz yer gençliğimizdir biliyoruz.
Her şeyi bana yorma
dayanıklılığımızı aptallıklarla katlıyoruz.
Ağzımızda Çin muzunun ballı tadını emerken
Televizyonda vuruşanları, açları güzellik ecelerini
avanak dizileri
Çok bilmişlik ayaklarına yatarak izliyoruz.
Acı kavlayıp pörsüyünce
yaşamak duyarsızlığın göbeğinden salgılanıyor
Çağımızın düşmanlığı emzirmemesi için
Sevgiyi bulmalıyız
Hiçbir kadın, hiçbir erkek birbirine değemiyor.
Görmek için bakmıyoruz
zaten körüz.
Ağrılar içindeyiz
Bir gençlik mi gerçeğin mirasçısı
Yalanın baş tacı edildiği tarihlerdeyiz
Öylesine alıştık ki duymamaya
Kimin ne dediği umurumuzda değil
Bindokuzyüzseksenbeşlerden geçerken... Aralık - 1985 - İstanbul

GUILLEVIC'ten MEKTUP

Guillevic

Paris 11 Ocak 1986
Seyyit NEZİR'e

Aziz B. Nezir,

Geçen aralık tarihli mektubunuzu ve derginiz *Broy*'u alınca çok sevindim. Ne yazık ki size hemen yanıt veremedim; neye saklayayım, mektubunuzun ingilizce yazıldığını görünce olumsuz bir şekilde irkildim. Oysa bana türkçe de yazabilirdiniz. Güzin ve Abidin Dino dostlarıma çevirtebilirdim.

Bana gösterdiğiniz nazik ilgiye teşekkür ederim. Beni çok sevindirdi bu düşünceniz. Elinizde bulunan, benimle ilgili tek kitabın, *Günümüzün Ozanları* dizisinde (1954) Seghers'te yayınlanan *Guillevic* olduğunu söylüyorsunuz. Yani o sıralar, benim onayım alınmadan yayınlanmış, Pierre Daix'nin önsüzünü yazdığı kitap.

1. Şimdi, Seghers Yayınları'ndan, Jean Tortel'in önsözüyle *Günümüzün Ozanları, Guillevic*'i

— *Terre a bonheur*'un 1985'teki yeni baskısını adresinize göndermelerini istedim.

— Gallimard Yayınları, cep kitabı halinde yayınlanmış kitaplarımı size ivedilikle iletecekler:

Terraqué ve ek olarak *Exécutoir,*

Sphére ve ek olarak *Carnac,*

Du demaine ve ek olarak *Euclidiennes,*

Guillevic, Bir Ozan (Polio junior), genç okurlar için bir kitap; ancak bu, benim yapıtıma kusursuz bir yaklaşım olanağı vermektedir ve Jean-Pierfe ve Le Dantec'in güzel bir sunusunu da içermektedir.

— Stock Yayınları da, 1980'de yayınlanmış bir söyleşi kitabı gönderecektir. *Vivre en poesie* (Şiirle Yaşamak); burada benimle ilgili birçok bilgiyi bulacaksınız, en başta da, "Savaş, Resistans (Direniş) dönemi" üzerine söylediklerimle siyasal bağlantım üzerine (117. sayfadan, 164'e kadar).

2. Nâzım'ı çok iyi tanıdım. Çok sevdim. Çok iyi dosttuk. Soyluluğuna, dürüstlüğüne, yürekliliğine hayranlık duyuyordum. Çok verimli bir insandı. Kendisiyle yazışmışlığımız olmadı. Zaten ben genelde mektup meraklısı değilimdir. Çözümleyici ve eleştirici bir kafa da taşımam. Bu yüzden şiirden, hem kendiminkinden, hem de başkasınınkinden söz etmeyi sevmem. Ben, şiirin, sade bir işçisiyim.

3. İsteğiniz üzerine, ayrıca ben de benimle ilgili Penguin Yayını'nı ve bana dair birkaç ingilizce makaleyi, yanı sıra bir iki fotoğraf ile yakınlarda çıkan bir yaşam öyküsünü gönderiyorum. Size göndereceğim kitaplarda, fotoğraflar ve birçok belgeyi bulacaksınız.

Size, derginize, çalışma arkadaşlarınıza, tüm sevdiklerinize ve okurlarınıza en ivi dileklerimi sunarım: 1986 yılı güzel ve bereketli ola. En sıcak duygularımla.

Guillevic

Şeylerin Lirizmi

METİN CENGİZ

Sürrealizmin şiire egemen olduğu sıralarda, Guillevic, şeylerin destanını anlatan **Terakké**'si; Ponge ise **Şeylerden Alınmış Kesitler** adlı yapıtıyla bu akımın karşısında yer almışlardı. Kuşkusuz bu bir rastlantı değildi; şiirde daha önce uç veren eğilimlerin, şairi getirdiği kaçınılmaz bir sonuçtu. Nitekim Rilke, kendi ülkesinde Cezanne örneği üstünde durarak şeylerin şiirini geliştirmişti. Rimbaud'nun düşlediği nesnel şiirin (kuşkusuz onun coşumcu öznelciliği ile de çelişen) bu iki genç ozanın yapıtlarıyla patlak vermesi, ilkin, bütün Avrupa'da kendini gündeme getiren "anlatım doymazlığı"na bağlanır.

Bunun yanı sıra, insanoğlunun; savaşın getirdiği yıkım ve vahşetin ortasında anlamsızlaşan dünyaya, şeylere yeniden tutunması, orada kendine anlamlı bir yer açması da söz konusuydu. Bu, insanoğlunun vazgeçilmez bir özelliğidir çünkü. O, savaşla birlikte anlamsızlaşan kişiliğini, şeylerle ve dünyayla yeniden tanışıklık kurarak, onu yeniden tanıyarak kendisini de tanıyacak, böylelikle varolacaktı. Kendine ayrı düşen dünyaya yeniden egemen olmak isteyecekti. İşte Guillevic'le Ponge'un şiiri, insanoğlunun tam da dünyaya bu yeniden oturmasının şiiridir. Çağdaş şiirde kendine nasıl olup da büyük bir yer edinebildiğinin de yanıtıdır.

Gerçekten de, Rimbaud'dan Mallarmé'ye, Laforgue'tan Cendrars'a ve Apollinair'e, Segelan'dan, Breton ve Daumal'a rastlantının, düşün ve bilinmeyenin içinde gerçeğin açımlanması demek olan ve programı Baudelaire'ce çizilen **çağdaş şiir**'in, nesnelerle insanların derin ilişkisini destansı bir havada "ağır bir ezgi"yle anlatan nesnel şiirle gelişmesi, açılıvermesi olağan bir sonuçtur. Guillevic'in şiirinde adım adım izlenen, şeylerle, nesnelerle iç içe ve onlarla baş başa, onların karşısında korkuyla karışık bir büyüyü yaşamış çocuk Guillevic'in ve savaş boyunca anlamsızlaşan dünyanın, şeylerin ve bu kaypak zeminde gittikçe bilinemez olan doğaya aykırı düşen insanın, genç Guillevic'in kişiliğinde birleşip yeniden nesneler arasında, tanıdık bildik ve anlamlı bir "barınak" edinmeye çalışması da bu nedenledir. Bütün bu olup bitenin basit, ancak alışılmadık bir dille şiire mal edilmesi, bu sonu, bu açılıvermeyi daha bir somutlaştırır.

Lucie Albertini ve Alain Vircondelet, şairle yaptıkları uzun konuşmayı, **Şiirle Yaşamak** adlı kitapta yayınladıklarında, Guillevic'le ilgili pek çok ipucu çıkar ortaya. Şairi ve şiirini daha iyi kavramak, "çocukluk yaşamından dünya görüşüne uzanan eğriyi izlemek, bu uzun konuşmayla daha bir mümkündür. Çocukluk imgelerinin insan kişiliğindeki belirleyici özelliği, Guillevic'te çok açık biçimde gözlenir: Savaşın tam ortasında Fransa'nın teslim anlaşmasını imzaladığı bir ortamda, çocukluğunda yaşamış olduğu korkuya, anlaşılmazlığa, bilinmezliğe ve dolayısıyla şeylerle bir çocuğun ilk ilişkisini, ilk tanışıklığını anıştıran bir dünyaya dönmesi ve bunu şiirinde yaşatması, dünyayı kavramak gereksinme ve biçiminin zorunlu sonucudur Guillevic'te.

Bundandır ki, "Ponge, insan kültürünün büyüsünü nesnenin gücüyle dil üstüne yerleştirerek bir saklambaç oyununu düzenleyip şeyler, dolayısıyla dünya üstünde egemen olmaya" çalışırken, Aragon'un dediği gibi, "her zaman çocuk kalan" Guillevic, zavallı bir çocuk açısından ele aldığı nesnelerin dünyasına sahip olmaya, orada kendisine, kendinin diyebileceği bir yer açmaya, bir barınak edinmeye çalışacaktır.

Basit bir saptama yaparsak, Guillevic'in şiirinde, önce bizim dışımızda sessiz varlıklarıyla nesnelerin yer aldığını görürüz. Açıklanamayan bir dünyanın nesneleridir bunlar, sonra bizi bilinçten ayıran duvarı aşmayı denemek için sözcükler. Bir çitle çevirerek, sözcüklerle sorgularında nesneleri yeniden bir araya getirir; nesnelerin tutanağından, bir yanıt, bir bilme, bir açıklama, bir kurtuluşa varılır. Başka deyişle, sözcükler bir çocuğun bağrında yer etmiş korkunun, karanlığın ortasında çöl çiçekleri gibi açıvermiş sabır silahlarıdır.

Şiirlerinden birinde "Biz dünyaya gelmiyoruz, biz dünyanın varlığına karşın, anlaşılmaz olanla karşı karşıya kalmak için geliyoruz" diyen Guillevic, şeylerin ve dünyanın karşısında isimsiz bir korkuyu yaşar: şiirinin, yani yüreğinin ta derinliklerinde. Şiir serüveni boyunca bu korku, bu kökünden söküp atmanın tatlı duygusu, bu derin ve kımıltısız gece, şairin derinliklerinde duyduğu bu karanlığın gerçek adı ise ölümdür. Şair, hiçliğin kıyısında uzayıp giden, karanlığın ortasındaki ışığı yakalamaya çalışır hep. Ya da ölümsüzlüğe varmak için, onu yaşamış olmak için, kendisinin de dediği gibi, şiirinin her sözcüğüne ölümün

gölgesini düşürerek ölümsüz olanları yaşar sessizce.

Kendinden geçtiği sonsuz olan hiçliğin kıyısında, sayıkladığı o uzun anları da yaşadığını görürüz. Ancak hemen ardından insanoğlunun onda demirlemiş olan o selamlanası aklı, birdenbire, gizlice, gözükmeden, ancak ayak seslerini hissettirecek bir biçimde boy verecektir. Ondandır, sessizce sonsuzluğu yaşayıp onun kıyısında oluşturur şiirini, iyice yerleşir nesneye ve orada sonsuz olanı kavrayarak kalmayı dener ve kalır da.

İnsanoğlunun sarsılmaz, o derinden yaşanan ve en onulmaz yerde bir kır çiçeği gibi açıveren umudunun şiiridir Guillevic'in şiiri. Umut onda sarsılmaz bir inanç, insanoğlunu insan eden şeydir. Bu açıdan bakıldığında, kendinde sessizce geliştirmiş olduğu savaşkanlık, yalnızca dünyaya tutunmak isteyen, orda korkuya karşı cesareti simgeleyen bir savaşkanlıktır. Güç koşullarda, nazilerin ölü dolaplarından insanın burnuna insan etinin kokusunu getirdiği o iğrenç koşullarda, insana yaşama gücü veren umudun savaşkanlığıdır bu. İşte tam da burada köklü bir direnme başlar dünyaya karşı; aşkın o derin şarkısı, erince varmanın o sessiz kaynağından usul usul nesnelerin derinliklerine akan sevecen şarkısı, direncin şarkısı.

Korkuya karşı, bilinmeyene karşı bu şarkı, dünyanın gidişine karşı bir savaş açmayla, kollektif eylemle yürüyecektir artık. Nitekim, **rezistans**'a FKP saflarında katılır. Ama arada, kendi bireysel yaşam ve düşüncesiyle parti arasındaki, belki bir şair için gerçekten gerekli olan ince zarı koruyarak. Bundandır ki, direnme şiirleri yazarken, kendi kaynağını hep korur, hep o bitmez tükenmez kaynağına döner.

Herkes için kendi şarkısını söyler Guillevic. Lirizme karşı başladığı şiir, sonradan farkına varacağı gibi, "sulandırılmış" lirizmden uzak, gerçek "doğurganlığa zorlayan" bir lirizme şeylerin lirizmine varır. Sonuçta herkesle barışık, kendisiyle barışık, insanların gözlerinde parlayan o ışıl ışıl umudun şarkısını söyler. Sevilir, sevmek istediği gibi sevilir ve sever herkesi. Kardeşliği bir dekor edinir şiirlerinde. Ancak, bir orman gibi sessizdir hep. Karanlıkta, karanlığın yılmayan bir işçisi gibi çalışır. Beceriksizdir, ustadır. "Hep acemi" sayar kendini ve savunmaya geçerken ustalığa erişir. Yaşamı sever ve kendisinin de dediği gibi Neruda'dan sonra yaşadığını itiraf eder. Mutludur, yakasına sıkı sıkıya yapıştığı umut, onu mutluluğu ve yaşamı sevmeye götürür. Ve böylece yaşama sevincinin şiirini yazar; başkalarına yaşamı öğreten, onların dünya görüşlerini zenginleştiren şiirler. Bunu yaparken, coşumculuktan kaçınıp şeyleri olduğu gibi görmeye çalışır.

Alman filozof Heidegger, şiirin doğasını tanımlamaya çalışırken, Van Gogh'un basit yağlı toprağa bulaşmış, bağları çözülmüş, yorgun potinler çizdiği bir resminden kalkarak şöyle tanımlar sanat eserini. "Sanat eseri bir çift ayakkabıyla orda var olan gerçeği öğreten şeydir" ya da "güzellik gerçeğin bir açılışıdır."

Guillevic'in şiiri için de bundan başkasını söylemeyelim.

ŞEYLER

Meşedendi dolap
Ve kapalıydı.

Ölüler düşebilirdi içinden
Ekmekler düşebilirdi.

Çok ölü
Çok ekmek.

Yıpranmış porselen tabaklar
Beyazın çekip gittiği yerde
Yepyeniydiler bize
İlk geldiklerinde.

Çok şey öğrendik
O günden bu güne.

Türkçesi: *METİN CENGİZ*

Guillevic: Özdeyiş Ozanı

PIERRE DAIX
Çeviren: *YAKUP ŞAHAN*

Bundan böyle korkusu yoktur artık sözcüklerden. Nesnelerden de. Bundan böyle, olayların akışı Guillevic'in söylediklerinden izlenebilir artık. Şiirleri gerçeğe, yurdunun ve dünyanın tarihine uygundur.

Sözcüklerden korkusu yoktur artık Guillevic'in... Tanığı, 1947'deki şiiri: Les Trusts (Tröstler). Drieu la Rochelle'in belli bir küçümseme ile dediği gibi, özdeyiş ozanıdır. İzninizle bu konuya az sonra döneceğim, şimdilik hemen şu noktayı belirteyim: Hésiodos hiç de kötü bir ozan değildir; özdeyiş şiiri de (poésie gnomique) kendini beğenmiş bir eleştirmenin düşündüğü gibi değildir. *Théogonie*'nin (Tanrıların Doğuşu) ilk dizelerinin oturaklılığından epey hoşlanırım:

Helikon Muso'larını övmekle başlayalım
Ulu ve kutsal Helikon dağının konuklarını
.....
Bir güzel ezgiyi onlardan öğrendi
Hésiodos bir gün
Ulu Helikon'un yamaçlarında koyun
güderken
İlkin şu sözleri söylediler bana Olympos
*Tanrıçaları**...

Zamanımızın *Théogonie*'si, *Günler ve İşler*'i... Gizemli sözcükler, tehlikelerle dopdolu; orada iyi yaşayabilmek için, dünyanın yasalarını bilmek gerek çünkü. Yazın dünyasında estirilen yıldırı ile yasaklanmış sözcükler, Hésiodos'tan yirmi beş yüzyıl sonra, artık dinsel olamayan, ama siyasal olan bir yıldırıyla; Tröst sözcüğü de en iyi yeri tutmuyor mu bunların arasında?

Ne çiçekler, ne de kızlarınız
Siper olamazlar bize

Polislerin kıpırdaştıkları
Ahtapot kollarınıza karşı

Polis. Eyvah! Canikom, ne biçim şiir konusu, sorarım size, bu debdebeli ve sessiz sedasız binalarda:

Altın fenerler
Uzun dehlizlerin dibindesiniz
Yün bürolarınızda
Hiçbir şey aydınlatmadan
Yanarsınız durmadan

Drieu la Rochelle'in korktuğu başına geldi, tam da. Ahlaki şiir, amenna; ama ahlak denen şey, aslında başkalarından söz eder. Diyelim ki bir şair dış dünyanın gerçekliğine inanır, insanlık dışı birçok nesneden söz eder, ama burada, ekonomi politiğe atılmak, kesinlikle kötü beğeninin dik âlâsı. Aşağıdaki gibi sorular sormak da:

Peki insan nerede
Bütün bu işlerde?

Kime
Bu sözler?

Duvarlara mı
Yoksa insanlara mı?

Kâğıtlar için mi
Kafalar için mi yoksa

Toplanırlar
Bir gereç olarak.

Ama uçup gidiyor ve öldürüyorlar,
Milyonlarca canı.

Anlaşmak gerek. Burada, Picasso'nun mavi emaye tenceresinde, tütün paketi ya da madenci lambasında olduğu gibi, gizemli bir tarzda yasaklanmış şeyleri ilk kez resmetme cesaretini kimin göstermiş olduğunu belirlemek söz konusu değil. Burada Guillevic gerçek anlamda bir buluş yapmış sayılmaz. O, yolunda ilerliyor ve yüreğini koyuyor ortaya burada kaydetmiş olduğumuz çaba, Guillevic'in, zincirleri daha önce kırmış olan öncülerinkiyle olanak kazanmıştır. Başta Aragon, sonra Eluard

ve ötekiler, gerçekçi Fransız şiirinin bütün tarihi.

Önemli olan, buna bir başlangıç tarihi vermek değildir artık, yüreğini koymaktır ortaya (yüreklenip ortaya çıkmaktır). *Özgünlük,* artık, anlaşılmaz olma sorunu, bir gariplik, bir acayiplik, bir hiç söylenmemişlik meydan okuyuşu değildir; söylenmesine izin verilmeyeni söyleyecek kadar güçlü olmak, onu dosdoğru, yalın olarak, okurun yanılmayacağı bir şekilde söylemektir.

Kim için yazıyorsunuz? Şimdi şu dizeleri dinleyelim:

Ne yapalım biz
Sizin eğlencelerinizi

Ne yapalım biz
Sizin sözlerinizi

Bizim işimiz
Sizin bitişinizle

Anlamlarından korkanlara, sokakta birden giysilerinin çıkartılmasından rahatsız olanlara bu altı dizenin pek «şairane» gelmeyeceği, meydanda. Buna karşılık, Renault ya da Citroen'de, alaveredeki işçiye; aynı 1947 yılında —Komünist bakanlar hükümetten kovulduktan sonra— üzerlerine tankların yürütüldüğü (ki bu tanklar, 1940'ta, istilacıya karşı maden ocaklarımızı savunmamışlardı) maden işçilerine apaçık geleceklerinden kimsenin kuşkulanabileceğini sanmıyorum.

Ve bunlar, kesinlikle, «maşallah, barikallah» anlamında, «Renault işçisi» için yazılmış dizeler değildir; ya da popülistlerin halkla ilişkilerinde gösterdikleri alçakgönüllülük türünden şiirler değildir. Yazarının kaygısızca balık avına çıktığı bir başyazı da değildir. Söylenmesi, büyük harflerle yazılı en soylu Şiir Sanatı'nca değil de, bir sınıfın açıkça söylenmeyen ve söylenemeyen sansürü ile şairlere yasaklanmış olanı söyleyen gerçek şiirdir.

Evet, terimin gerçek anlamında, özdeyiş (gnomique) şiiridir bu. Anlamaya yardım eden, öğreten bir şiir. Çok ayıp bir şey bu yani? Ayıpsa kim için? Bir şairin anlatmakta yardımcı olmasını istemeyenler için değil de kim için?

Özdeyiş şairi? Gelin kaynaklara bakalım: *Pierre Larousse* sözlüğünde şöyle yazıyor:

«Özdeyiş şiiri, yani özdeyişler söyleyen şiir, tamamen ikel bir türdür; büyük düşünsel kültür dönemlerinde savsaklanır ise de, buna karşılık, toplumların doğuşu sırasında, din, ahlak ya da hatta sanat ve bilim kurallarını, bir ritim yardımıyla, insanların belleğinde saptamak söz konusu olduğu zamanlarda baş tacı edilir.»

Bu tanımda üzerinde durulmaya değer şeyler var. «Tamamen ilkel» olan bu şiir, Hésiodos'tan başlayarak, yedinci ve altıncı yüzyıllardan beri bilinmektedir Yunan tarihinden. İşin ilginç yanı şu ki, bazen söylendiği gibi, Yunan tarihinin bu «ortaçağı», aynı zamanda İyon biliminin atılım çağıdır da ve doğrudan doğruya, Echylos ve tragedyanın doğuşu ile, heykelciliğin gelişimiyle, Yunan uygarlığının ilerleme ve yükseliş dönemi olan beşinci yüzyıla açılır doğrudan doğruya. Diyelim ki, Pierre Larousse'un sözlüğünü yazdığı sırada, bu dönem pek iyi bilinmiyordu. «Düşünsel büyük kültür dönemi» ile «toplumların doğuşu» arasındaki karşıtlık, yüz yıl sonra, içinde bulunduğumuz şu yirminci yüzyılın ortasında, insanı düşlere salacak çok şey taşımaktadır. Doğru, bizler de bugün yeni bir toplumun doğuşunu yaşıyoruz. İşte tam bu sırada, komünizmden, Avrupa'da dolaşan hayalet gibi bahsetmenin olanağı kalmadığı bir sırada, sanatta bu tür şiire el atılınca, insanın başına, propagandacı, özdeyişçi, ahlakçı etiketleri, uzatmayayım, «şiirdışı» her şeyi yağdırıyorlar. Çünkü, ölen bir şeyden söz et ama, ölmekte olduğunu da söyleme bana, deniyor. İmdi, işte Guillevic:

Üstün olmaksa eğer
Dize getirmek
Size gerekenleri toprağa
Verdirtenleri

Öyleyse güçlüsünüz
Çoğun ve de üstün

Capcanlı bir karga
Demek ikiye bölünecek,

Kıpkırmız iki kanat
Demek bakacak birbirine,

Sizler ve bizler

Açıkça söyleyeceksiniz:
Tuttuğunuz ipleri
Aranızda kıpırdatan
Yel değil daha ötesi

Fırtına ve deli rüzgâr
Sermaye üstündeki

Aragon'un kalem tartışmasında değindiği, Rimbaud'nun «Şiir eyleme ritm vermeyecek: Önde gidecek o» sözleri ile Guillevic'in 1947'deki o şiirleri anımsanacak olursa, görülecektir ki, Fransız şiirinin ilerleyen sol kanadının Rimbaud'nun çağrısını yanıtladığı ortaklaşa çözümde, Guillevic kendi sözünü söylemektedir. Şiir eyleme ritm verir. Bu yüzden de o öndedir zaten.

Şiirle Yaşamak

SÖYLEŞİ
EUGENE GUILLEVIC
LUICE ALBERTINI
ALAIN VIRCONDDELET

Çeviren: *METİN CENGİZ*

• *Şiirle yaşamak?*

Şiirle yaşamak diye adlandırdığım şey şudur: düşsel, görkemli, cennetsel imgelere ilişkin olmayan gerçeğe uzanmak, gerçek boyutları içinde somutu yaşamayı denemek, gerçeğin destanı diye adlandırılan —böyle adlandırılabilir— güncelin içinde yaşamak.

Yaşamak eylemini tanımlamak tam anlamıyla felsefidir.

Ve boş.

Şiiri tanımlamak, onunla oyalanmak olabilir, ancak duygular tanımlanmaz.

Hangi tanınmamış duygu soğukluğu yaşatabilir?

Ve yaşamak bir duygudur.

Şiir de.

Kutsal inançla yaşamak, can sıkıntısıyla yaşamak. Sevdalı yaşandığı gibi nefretle de yaşanabilir.

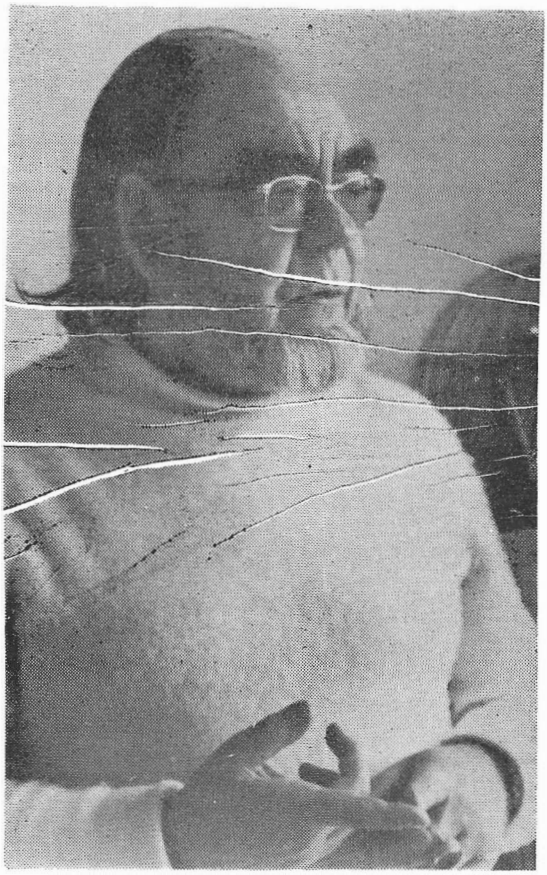

Herkes, şiirini, bulduğu ya da koşulların onu şiire götürdüğü şekilde oluşturur, ancak şiirsiz yaşanmaz.

Şiir sanatı; nesneleri, dünyayı ele geçirmemize olanak sağlar.

İnanıyorum ki, özkıyım, önemli bir oranda, şiirin kendisindeki yitiği gösterir.

Şiirin ve şairin görevi, başkasına, kendi şiirini bulması için yardım etmektir. Yani yaşamını kendi varlığı içinde yaşatacak biçimde: gerçekten yalnız, sabahları bir mutfakta kahvesini hazırlama, işe gitme, uçan bir güvercini, yuvarlanan bir taşı seyretme vb. güncel şeyleri kapsayan bir biçimde.

Şayet herkes, kendi gerçek çerçevesi içinde, hakkında hiçbir şey bilmediğimiz bu serüvenin sınırsızlığını belirleyen yükümlülük içinde yer almaya cesaret etseydi, bayağı, can sıkıntılı, küçük burjuva doğasında bir yaşamla yetinilemezdi. (Bilim bize çok şey öğretiyor; şiirse bize neden söz ettiğini ve söz ettiği şeyin nerede yer aldığını öğretmez.)

Şiir, bizim şeylerle, büyük ve bir o kadar da gösterişli ilişkilerimizin duygusudur, ya da yaşamı, Monteverdi'nin sürekli sevecen şeyler anlatan küçük koşuklarına benzeten bir duygudur.

Yaşamda —yaşamında— kesin bir egemen ton bir uzantı, bir kutsama bulmak; sonsuzlukla ilgili olan şeyler içinde bütün güncel olayları yaşamak; bunlar biçim için şiirdir.

• *Bize şiirde anlatım biçimini nasıl bulduğunu anlamamıza yardımcı birkaç işaret bulmayı deneyebilir misiniz?*

Size dedim bunu, ben hep yazdığımı bilirim. Her zaman yazılı olan şeyle ilgilendim. La Fontain'in fablleri beni çok etkilerdi. Hele Sully Proudhom'un bir sonnet'si beni iyiden iyiye çarpmıştı. Gizemli ve olağanüstüydü. Coppée'yse bir dizesinde «kuşlar ölmek için mi saklanırlar» diyor. Olağanüstü. Fransızcanın konuşulmadığı bir Fransa'da, Fransızca benim için görkemli bir dildi. O zamanlar, köylüler Fransızca konuşmuyorlardı. Onlar Bretonca konuşuyorlardı. Ben bu dili öğrenemedim. Çünkü okulda Bretonca konuşmak ve yere tükürmek yasaktı. Gizemli bir şeydi Fransızca benim gözümde. Büyü içinde büyüydü okuduğum şiirler. O zaman iki dil vardı; köylü dili ve memur dili. Bir de, bu iki dilin dışında, üçüncü bir dil olarak şiir dili. Bu, *demir tel*di.

• *Konuşulan dil, iplik; okuduğun şiirler* demir tel *miydi?*

Evet. Gergin, şekillendirilemeyen bir dil. Beni çeken şey buydu sanırım. Taş gibi bir şeydi bu. Taş beni her zaman çekmiştir. Orada bir ilişki var.

İşte o sırada La Fontain'i taklit ederek bir şeyler yazmaya başladım.

• *Diğerleri biliyor muydu?*

Hayır, kimsenin haberi yoktu. Kendim içindi. Zaten çocukluğum hep yoksulluk ve yalnızlıkla geçti. Şu anda bile, yazarken içinde bulunduğum yalnızlık, beni besleyen her zamanki yalnızlıktı. Çocukken ve memurluğumda bir şairin eşsiz kişiliğine sahip değildim. Memurluktan ayrıldıktan sonradır ki, çok konuşmaya başladım.

• *Yani ikili bir yaşam?*

Evet, her zaman. Ancak şimdi bir şeyler ileri sürebiliyorum —yalnızca bir şeyler yapabilmiş şairler affetsinler—.

• *Şimdi, yazdığın zaman, seni sürekli besleyen, seni temelleyen bu yalnızlığın içinde olduğun inancında mısın?*

Bazen öyle anlar geliyor ki, hiçbir şey anlaşılmaz oluyor yalnızlığımdan. Bu; sosyalleştiğimden, gülünçleştiğimden, herkesi güldüren bir adam olduğumdan bu yana, yalnızlığıma iyice yerleştiğimdendir. İşte bu nedenle, yalnızlığımdan kaybedeceğim bir şey yok. Onu asla kaybetmedim. Ben kendi içimde kökleştim, dışarda ise iyi palyaçoluk yaparım, benim yalnızlığım her zaman oradadır. Her zaman aynı yerde. Çocukluğumdan bu yana hiç değişmedim. Bir gün Aragon —o benimle anlaşamazdı, bense onu en başta tutardım— bana bir yazarlar kongresinde: «Sen hep altı yaşındasın, bir defa olsun oniki yaşında olmak istemez misin Eugen?» deyiverdi.

• *Senin her zaman bir çocuk dürüstlüğü taşıdığın, kendini merkez olarak ele aldığın söylenir.*

Evet öyledir. Ben merkezim. Ben toplum içinde yaşayan biri değilim Bu, onur veren bir sorun değil. Gereksinmem var buna. Eğer ben merkez değilsem, neresidir bu merkez? Belki bundandır, bir gün Jean Tortel, «Allah Babalık» şiirler yazdığımı söyleyiverdi. Ben dağda yaşadım. Kendimi hep başkalarından farklı duydum. Koku alma hissim gelişmedi; net göremem ve koşuda usta değilim.

.....

Benim üzerimde, beni kesin bir sonuca götüren etkiyi Cezanne bıraktı. Öncelikle uzaysal resmi Cezanne'da gördüm (Ve bunu benim gibi görenin yalnız ben olmadığımı düşünüyorum).

Sembolizm'se, (bu söylenmeli) benim, şeylerle derin ilişkide olan beğenimle uyuşmuyordu (Sembolizm, ruhsal durumlarda tuzağa düşürücüydü). İşte benim dünyayı, toprağı, fırtınayı bulduğum, Cezanne'nın *Üç Elma*'sıdır. Hem sonra kurulmuş, düzenli bir uzayın belirliliği, açıklığı vardır orada.

Belirtmeliyim ki, benim buluşum, Cezanne'a olan aşkım, benim marxizm'e yanaşmam ve katılmamla aynı döneme rastlar. Bu aynı zamanda oldu. Yani o zamanlar kendimi derleyip toplama gereksinmesini duyuyordum.

Geriye dönüp baktığım zaman, yaptığım her şeyin, yaşamımdaki her şeyin, yazmamı, yazın gereksinmemi sağlayan şeyler olduğunu görüyorum. (Şimdi bana benim bir komünist değil, bir anarşist olduğumu ve komünizmin benim için bir oyalanma olduğunu söylüyorlar.) Bu bir abartmadır. Bununla birlikte, Marksizme katılmam; bir bireşime varma, sınırlama gereksinmesine yanıt verdi.

Açık görmek. Bunu şiire uygulamak, Cezanne'in *Üç Elma*'sını aynı düzenle bir kâğıda geçirmek demektir. Cezanne, bana hep yakın kaldı. İnanıyorum ki, ben onu Baudelaire'i yuttuğum gibi yuttum. *Trakl.* Bu, biri çok sevildiğinde olan şeydir. Cezanne beni biçimlendirdi. Barque ise bu umudu tamamladı. Fransız dilinin büyük yaratıcısını, La Fontaine'i o çağda keşfettiğime inanıyorum. Aynı çağda Milosz'u okuyacaktım...

• *Değişik çağlarda, okulda öğrendiğin figürler, geometri, dilbilgisi, metaller, şeyler üstüne yazılmış şiirler*

var. Çocukken öğrendiğin şeyleri bir defa daha ve net olarak ortaya çıkarma gereksinmesi.

Ne öğrendimse okulda öğrendim. Tarih, matematik. Hele matematik. Soyut şeyler çok hoşuma gidiyordu: Yaşamın karmaşıklığından kaçmak içindi. *Bu şeyler üzerine dersler* denebilecek, değişik dönemlerde yazılmış şiirler oluşturdum. Bu, şiirimde bir gelişmedir: Şeylerin, şiirime düşmesi. Yazmak benim için her zaman *demir telleri* biçimlemekti. *İplik* beni hiçbir zaman ilgilendirmedi. Ben şiirde her şairin kendi aracını edinmesini isterim. Benim iletmek istediğim şey budur.

Geometriye gelince. Pascal'ın meşhur cümlesinin kurbanıyım. Pascal'a her zaman hayranım. Geometrik şekillerin şiirimdeki düşümü, şiiri cinselleştirmektir. Yani dil içgüdüsünü. Söz konusu olan, şairin ve onun formuysa, savsaklanmamak gerekir. Yani yazmayı okulda öğrendim. Kilise şarkılarını değil. Bu önemli. Kısaca, Cladiance şarkılar. Yani bir tür vahşi şiir. Bunun şiir olduğundan, serbest şiiri öğrenene kadar haberim olmadı.

Çocuk adlı şiirimin sonunda şöyle diyorum:

Onlar bilmiyorlar
İsteklerini gidermeyi

• *Sen de isteklerini giderir miydin?*

Aslında ben de isteklerimi gidermiş değilim. Halen öyle. Doğmuş değilim yani. Bu, daha iyi yaşama isteği. Çok güçlü sürüklenmelerden kurtulma isteği. Anaya, babaya, okula karşı isyan duyar ve sonra kendimi suçlu bulurum. Yani nefret ederdim annemden, onun buz gibi gözlerinden, sivri burnundan.

Ha, bir de sevgilim vardı. Aşkım yani, o da beni seviyordu sanıyorum. Başını göğsüme dayar, gülümserdi. Kartopu oynardık. Mutluydum. Ölümüne kadar sürdü bu, çok sarsıldım ölümünden. Ancak onu gökte bulacağımı sandığımdan, büyük bir üzüntü duymadım o dönemde. Bir gün beni bir buket menekşeyle okşamıştı.

• *Nasıl yazıyordun?*

Her şiir, gerçekten uzun bir olgunlaşmadan sonra, bir doğumun meyvesidir. Şiirle bir sevinç, özgürlüğüne kavuşma. Bununla birlikte şiir bitmiyor.

Ben her zaman şiirlerime çok çalışırım. Öyle oluyordu ki, bir şiirimi on defa, yirmi defa ve daha fazla ele alıyordum. Şiirlerimi düzelttikten sonra eski şiirden dört ya da iki dize kalırdı ancak. Bazen, ilk fışkırmadan hiçbir şey kalmadığı olurdu. İnanıyorum ki, bu durum yaşlandıkça azalıyor, daha az düzeltiyorum. Ama aynı şey devam ediyor tabii. Karalama defterime baktığımda, çizikle dolu olduğunu görüyorum.

Üzerinde çok kısa dinlenirim. Yazdığım zaman bir sözcük aramak için durmaz, not eder veya bir uyarı bırakıp devam ederim. Sonra parçayı yeniden ele alıp çalışırım. Öyle parçalar var ki, senelerdir kendimle taşırırn. Bir gün kendi kendime «tamam, buydu işte, yaptım» derim. Çok verimli günler vardır. Öyle günler vardır ki, bir günde eski bir sürü şiirimi tamamladığım olur (yirmi şiir belki).

Birçok kötü dize bazen birdenbire bir başka dize oluşturur. Bir örnek verebilirim: Exécutoire (gerçekleştirilen) şiirinden birini yazıyordum. Yaz duygusunu vermek istiyordum. Şimdi dendiği gibi, iletmek istediğim mesaj yazın sıcaklığıydı. Bir duyarlık. Şiirde yapılması zor olan şeyler vardır. Çünkü her zaman bir düşünce, bir duygu yani bir duyarlılık anlatılmak istenir. Böceklerin gürültüsünü, kımıltısını, ötüşünü yazmak istiyordum... Şöyle yazdım: «Yiyenler ve çalışanlar bu böceklerdir.» Ve devam etmişim. Çok güçsüz bir dizeydi, onu biliyordum. Her zaman aynı şekilde çalışırım. Uyuma dayanmak. (İyi bir dize yapmaya çalışmam, aksine, bazı defalar iskeletini savunur, saklarım.) Ve *ide*yi oyarak —bilmiyorum, belki bu, düşünce diye de adlandırılabilir— *şey*i oyarak şunu buldum. «Bu böcekler ki zaferlerini yaşarlar.» Bu bana, olguya göre usa yatkın bireşimsel bir deyim gibi gözüküyor. Doğada her şey yaşar ve kendi utkularının kurbanlarıyla beslenirler. Ve hoştu, çünkü seslerle yazılmıştı. Benim için bu, rastlantıyla ortaya çıkan mutlu bir sonuçtur.

• *Müzik ve büyü rastlantı mıydı?*

Müzik ve sözlerin büyülenmesi rastlantıyla çıkmaz ortaya. Hiçbir rastlantı örgensel olarak düzenlenmiş değildir. *Exécutoire'de* (Gerçekleştirilen) yayınlanan «Zaman» adlı şiirimin güzel bir dizesini bölmek için çok duraksadım. Ve öylece bıraktım. Her defasında, şu anda da, okuduğumda hoşlanır ve şaşırırım.

Eşsiz sessizliğe yüklendiğinde su

Bu dizeyi kırma cesaretini bulamadım. Neden mi, bilmiyorum. Bana öyle geliyor ki uyumlu idi.

Kırmak istiyordum, çünkü güzel değil sanıyordum. Yani kendi şiirlerime karşı her zaman eleştirel yaklaşırım. Ben aynı zamanda kendime inançlıyım da, şöyle derim: «Ben bunun için varolduğuma inanı-

yorum, inanıyorum ki, yazmış olduğum bu şeyde bir özgünlük var.» Ancak aynı zamanda çalışma boyunca eleştiririm de. Şiirlerimde bir düzen oluşturmayı da bilmem. Diğerlerinden daha iyi, daha ağırlıklı şiirler vardır. Ancak her sözcük karşısında iyi bir eleştirmenim.

Klasik Latin ve Germen dil ve edebiyatı eğitimimi yapmamış olduğum için, bir sözcükten, ona şiirde verdiğim anlamdan, belki karşıtıdır ya da anlamı bozar diye hep korkarım. *Terraké*'nin el yazmasını Gallimar'a verdiğimde, bütün sözcükleri yeniden gözden geçirerek kökensel bir sözlükten hepsini sırayla doğruladım. Dolap, ceviz, bütün eylemlerin hepsini karşılaştırdım. Bu bana bazı şeyleri anımsatıyor. Örneğin beyaz bir rubrique (kırmızı toprak) diye yazdığında biri, bilmemiş olabilir ama, bu beni rahatsız ediyor. İşte bu nedenle gözden geçiriyorum sözcükleri. Ben bilgin değilim, kendime güvenmem.

Bir gün genç bir kız bana «Neden sözcük dağarcığın kıt?» diye soruverdi. Güzel bir soruydu bu. Ben de ona «benim yaşam öykümden olmalı» dedim. «Yurtluktan»daki söz dağarcığı *Terraké*'den daha fakir. Çünkü orada kullandığım sözcükler eskiden kullanmadığım sözcüklerdi.

Claude Roy, yazısında, sözcüklerin karşısında kendinden emin olmadığından, durakladığını söylüyordu. Kuşkusuz ben şimdi daha güvenliyim.

Kendini aştı bazen
Konuşmalarıyla.
Bağışlayın beni.

Sık sık, *Terrakké*'de, korkunun varlığından söz edilir. Bu bir olgudur, tez olabilir, Karnak'ta, Wgizler ülkesinde doğdum. Orada bilinen bir şey bu, tabularla yüz yüzesiniz. Bazılarına göre, bilmediğim bir dilde, Karnak «kemik yığını» demek. Elbette bunda şu anda sözünü ettiğim ilk çocukluğumun baskılı dünyası ve dünyanın durumu da var. O dönemde Hitler yükseliyor; faşist idarelerin güçlenmesi, İspanyol savaşı, Habeşistan savaşı... kaygılanmamak elde değil. Bazıları bu durumun dışında yaşamış olabilir. Ama benim için bu korkunç bir şekilde vardır. Hitler'in ne olduğu biliniyor. *Kavgam* yazılmıştı. Kısa sürede geleceği görünüyordu ve geldi. Bunda korkuyu uyandıran birçok şey var.

Terraké, mütarekeden[1] sonra 41 ve 42'nin başlangıcında yazılmış bir kısım şiiri içerir. Savaş boyunca terör ve korku dolu bir atmosfer içinde yaşadık. Kendi yaşantımdan, oradaki şeylerden söz etmek istemem, ama şurası bir gerçek ki, bir yahudi kadını seviyordum ve o saklanmak zorundaydı; onun yaşayıp yaşamadığını hiçbir zaman bilmiyordum. Yanımızda bir görünüp bir kaybolan insanlar yaşıyordu. Kamplardaki şiddet bilinmiyordu, ancak kıyımlar, kurşunlamalar, işkenceler biliniyordu. Şiddet her zaman vardır. Ondan nasıl soyutlar insan kendini.

O zaman terörün bu baskısından kaçmak deneniyordu. Ben, savaş boyunca hiçbir şey yayınlamamak gerekiyor, laflarına kulak asmadım. Bunlar işgalciyi hoşnut etmek demektir. Yenmiş olana bitmiş olduğunu itiraf ya da. Kutlayarak söyleyeyim ki, Sartre ve Camus, yapıtlarını oynadılar. Normaldi bu, şiir kitaplarının yayınlanması gibi.

Sonra unutulan önemli bir şey daha var. Açtı herkes. Gerçekten de Paris'te hemen hemen yiyecek hiçbir şey yoktu. Bir gün, dost olduğum bir genç, askerden bir koli yiyecek göndermişti. Onunla idare etmiştik. Çok etkilemişti bu davranış beni. O gençle kışlada *Enternational*'i söylemiştik.

Terraké bazen «traké» diye duyulur (eşleme).

Bu, petitlarusta «terre et eau» (toprak ve su) olarak vardı. Şimdi yok sözlükte bu.

---

[1] Fransa Hükümetinin 22 Haziran 1940'ta Mareşal Petain'in önderliğinde Almanya'ya teslis kararının yer aldığı Compregne Ormanı'ndaki tarihi mütarekeden söz ediliyor.

Aslında izlenen biziz. Bir gün Apollinaire'in dostu yaşlı bir şair Louis de Gonzeque Frick (bir dergide yayınlıyordu) bana, «sevgili şair, ne kadar haklısınız, gerçekten izlenen biziz.» demişti. Yani korku her zaman vardı. Bombaların altında nasıl olmaz.

• *Terraké'de (İzlenen Toprak) tercih ettiğin, her yeni okuyuşunda seni şaşırtan şiir var mı?*

Kayalar'da da kayaları *Terraké*'nin devamı olarak tamamladım. Orada artık kullanmadığım bir belirteç yoktur. «Maviden çürüdü bir gök». Çürüdü bana sefilcilik geliyor gibi gözüküyor. Yerleşmiş bir güzelliğe isyanı göstermek. Sefilcilikten geçiş, politik savaşta bende başka iklimlerin gelişmesine olanak sağladı. Sonuçta ölülerin sevgisinden, ululamanın kutsamasına geçiş ve sefilcilikten kesin bir epikürizme geçiş (zevk ve eğlence düşkünlüğü). Ancak ben *Kayalar*'la *Dolap Cevizdendi*'yi çok severim. Bu benim reklam şiirimdir.

İnanıyorum ki, *Gerçekleştirilen, Terraké*' nin bir devamıdır. Onları bir kitapta gerçekleştirdim. *Gerçekleştirilen*'de biraz bezeme ve humour da var, ama *Terraké*'de yok. *Ölü Mahzenleri*'nde (Les chariers) de çok güzel, beğendiğim şiirler var. «Les Elegies» örneğin (hüzünlemeler). O zamanlar sık sık Picasso'yu atelyesinde görmeye giderdik Eluard'la. O öğlen, orada üçümüz birlikteydik. Konuşuyorduk. Sabahleyin Picasso, Cara sürgünlerini taşıyan trenleri görmeye gitmişti. Gece eve dönerken Charniers'den bir iki dize yazdım. Ve Picasso da bir resim yapmıştı. Beyaz fonda büyük bir pano yapmıştı. İsmini de «Hüzünleme» koymuştu. Sonuçta bu şiir, ölülerle ilişkilerin, umutların, izlenimlerin bir billurlaşmasıdır. Denebilir ki, Carnac'ta beni çok etkileyen ve Carnac'ın mezarlarında var olan kemiklerin bir anısıdır da.

Bu şiiri Aragon'a gönderdim. O da bunu Europe adlı dergide yayınladı. «Hüzünlemeler» politik şiirin iyi bir örneği değil, çünkü politik şey o şiirde tensel isteklerle yaşadı.

Orada nazizm çürümeyle somutlaştırıldı. Bu çürümeyi orada yaşatmalıydım, çünkü şiddetini her yerde duyuyordum. Beni «Chariers» (Et Dolapları) şiirini yazmaya götüren bu korkunçluktu.

Evet, korkunçluk şiirde de yaşanabilir. Korkunç olan, şiirle gücünden edilir veya yok edilir. Alçaltılır demek değildir bu, belki şiire korkunç olanı aynı seviyede kaydederek yaşatmak demektir.

• *Algeri'nin bağımsızlığı için savaştın mı?*

Bütün partili militanlar gibi, insanlara *dilekçeleri imzalatmaya uğraştım elbet.*

YARATICILAR

Düğmesinden kapının okyanusun hırçın dalgalarına
Metalinden saatin çayırların kısraklarına
Gerekli her şey.

Asla söylemeyecekler nedenini
Oysa soruyorlar hazla yoksulların
Yaratmış oldukları sefaletini.

Yetmeyecek onlara gözyaşları akıtmak
Ve yemin etmek kendilerinin de onlar gibi olduğuna

Yetmeyecek güzel sözlerle
Ve gülerek
Birleşmek onlara karşı.

Gidiyorlar işte onlarla birlikte
Öcün o diz boyu gezindiği yere.

Türkçesi: *METİN CENGİZ*

Fransızların çoğunluğu Algeri'nin Fransa'ya kalmasını istiyorlardı. Algeri'nin bağımsızlığı ve ülkelerimiz arasındaki barış için FKP bir şey yapmadı dendiğini duyduğumda bu beni güldürüyor yalnızca, çünkü hepsi yanlış. O dönemde yazdığım bir şiiri de anımsatayım :

Tanımadım hiçbirini
Tepelerdeki ölülerin

Algerili onlar
Tanımadım hiçbirini.

Tanıyabilseydim
Arasında diğer insanların
Tanıyabilseydim biraz

Arardım onları diğerlerinin arasında.

• *Savaş boyunca* engagée *şiir?*

Bağlanmış şiir! Bağlanmış şiirden söz etmiyorum. Engagée (kafese koymak)! Bu sözcükten tiksinirim. Nereye bağlı? Koloni gruplarının içinde mi?

Frénaud'nun dediği gibi, çağdaş şiir, militan şiir; bunlar 1938 - 1939'da yazıldı. Benim de şiir için yazmaya başladığım zaman. *Şairlerin Onuru*'nda yer alan iki şiirim, benim faşizme ve savaşa karşı bilinçlenmemi gösteriyor. (Söz konusu şiirler, «Bir Parça Şarap» ve «Sevincin Taşıyıcıları»dır.)

Eluard, *Şairlerin Onuru*'nun ikinci cildi için benden şiir istediğinde yanıtım «hayır» oldu. Ben, özgürlük döneminde savaş boyunca yazılmış şiirlerin, rezistans içinde yazılmış şiirler olduğunu ayrımsadım. Ör-

---

İN MEMORİAM
(Diyalog)

Rüzgâr, soğuk, bayraklar, gece
Soğuk, kurşunlar, bayraklar, is
Savruluyor tükürükler çığlıkların arasında.

—Bu geceyi bekledik mahkemelerde ve alanlarda
Sona ermesini korkunun ve olgunlaşmasını meyvelerin.

—Tanırsın— şehir yandığında şarkı söyleyenleri
Otla beslenenleri hendeklerin kenarında
Binlerce ölenleri kurşunlara göğüs gerip.

—Usanç geldi artık kadınlarımıza
Doğurmak istemiyorlar şafağın ilk sönük ışıklarından önce
Binlerce insanın teriyle dolmadan kuyular,
Sıklaştırmazsa adımlarımı ellerin.

—Fakat sonu gelmez geceleyin
Alevleri insan kokan ateşlerde marşların.

—Kan akıtmak gerekir.
Anımsıyorum yürüdüğün yeşil çayırları;
Acımasız uçakların homurtuları
Sıcak boynunu anımsatırdı bana
Kanının artık senin için akmadığını.

—Filizlendirir ağaçları bataklıkların kıyılarında
Balıkların pullarının döküldüğü
Kaynayan çamurların üstünde
Etobur güneş
Açlıktan kıvranan kıyılar
Boğazlanan kadınların çığlığı.

Türkçesi: *METİN CENGİZ*

neğin Max Jacob'un anısına adanmış, «Babamın Tablasına», veya «Hüzünleme»deki bazıları gibi.

Gizlice içtik
El değmemiş bardaklarla
Bize ayrılmış
Şarabı.

Gizlice içtik
Güneşi arayan
Kalabalığın ortasında.

Çıkışındaydık labirentimizin
Ve uzak değildi tehlikeden ellerimiz.

Gök mavisi üstündeydi dağların
Ağaçların tepelerinde
Ve kanatlarında aylak atmacaların.

Zaman gelmemişti daha ve
düşünüyorduk
En son parçasına kadar korumayı
vadileri

Gizlice sevdik
Ve biliyorduk o büyük mutluluğun
Kısa zamanda elde edilemeyeceğini.

Şurası gerçek ki, doğal olarak dile getirilen korkunçluğun içinde yüzüyorduk. Jacques Duclos'nun bir gün bana «Sen politik şiiri anlamışsın, bu ürkütücü dönemler için çok iyi» dediği gibi, savaştan sonra da şiirler yazdım, ancak «hazırlanış» demek olan ve *Kazanmak*'ta yayınlanan şiirler bunlar. (Kesinlikle emir üstüne değil, hiç kimse bana emir vermedi.) Fakat bu komünizme hazırlanmak değil, sivil ve çağdaş bir düzene hazırlanma. Bu 44, 45 ve 46 yılları boyuncaydı. Bu dönem, direniş sonrası dönemiydi. Ki o çağda ben, Michelet'in *Fransız Devrimleri Tarihi*'ni okudum (beni belirleyen bir kitap). O dönem, kendimizi çağdaş bir döneme adadığımız dönemdi.

İkinci Dünya Savaşı'nın o korkunç sarsıntısını asla unutmayalım. Şu gerçeği itiraf etmek, dile getirmek gerekir: bu savaşı izleyen yıllar boyunca, yurttaşlar, şairin pabucunu dama attı. O çağda şair elbette yalnızca ben değildim. Biz, bir başka toplumun gerçekleşmesini canlandırmayı düşünüyorduk. Bu görev bizim için sapına kadar gerekliydi. Elbette ki şiire tutkuyla bakmıyordum. O bana temel gözükmüyordu, ne genel anlamda, ne de kişisel olarak. Bu; şu anda düşündüğüm şeyin tam tersi bir durumdu. Kendimi militan işlere, barış için savaşa, daha iyi bir yaşama, ekonomik savaşa adamıştım.

(...)

Bir gün, iki kızımla kahvaltı yaparken, geometrik şekilli birkaç şiir görüntüsü gözüme çarptı. Hemen elime *Larus*'u alarak şekillerin bilmediğim tanımlarını okumaya başladım. Gerçekten soyut olan şeyler üzerine yazmak çekiciydi ve böylelikle «Euclidienne» şiiri çıktı ortaya. Yüksek matematik yapmadım orda. Bu elli kadar şiiri geometri şekilleri üstüne oluşturmuştum. «Paroi» (iç duvar) ise, «Euclidienne» şiir bütünü içindeki bir figürden koyulup o figürün geliştirilmişidir. Humor olarak aynı çünkü. Bir de fizikötesi diye nitelemeye cesaret edebildiğim şey var «Paroi»da.

Lirizme karşı yazmaya başladım. Benim olan ses tınısının bilincine vardığım zaman lirizme karşı tavır aldım.

Ben her yerde zamanın türküsüyle birleşiyordum. Raymond Queneau'nun adı bana, gönderme olarak yetecekti. O zamandan bu yana, şarkı ve şarkıcığın olduğu gibi, lirizm ve sulandırılmış lirizm olduğunun farkına vardım. Kendi kendinden hoşlanan lirizm ve doğuşa zorlayan lirizm. Şimdi bir benzetme. Vazo çiçekleri var, bir de kır çiçekleri ve kum çiçekleri.

Şarkı söylemek istemiyorum. Şarkı zorluyor beni. Büyülemiyor şarkılar beni. Fakat Moderato Cantabile (ağır yürütülen ezgi) şarkısı, kendimi gösteriyor bana. Bu benim yaşamımın ereği ve bu benim reddettiğim karikatürler değil mi? Bu noktada Rilke'ye, şiirlerimin bazılarını onu red-

---

GERÇEKLEŞTİRİLEN

Anımsa, kin doluydu
Masmavi gökyüzü.

Oraya gidip
El ele tutunarak
Oturmayı düşünemiyorduk.

Ve düşünemiyorduk
Diz üstü çöküp
Demeyi onların önünde
Acımızın bu olduğunu.

Belirsizdi onlar her zaman
Yığın bulutlarıyla.

Ve resimlerini düşmek ekrana
Olası olmayan bir dua.

Türkçesi: *METİN CENGİZ*

---

detmek için yazmış olmama karşın, borçluyum. «Durumlar»da :

Şarkı orada değilse artık
Sevgisizdir uzay da

diye yazmıştım.

Öyle inanıyorum ki, bu iki dize, benim şarkıyla, şiirle olan ilişkimin iyi bir betimlemesidir.

Şarkı, kuşkusuz bir varoluş biçimidir. Şiirle yaşamak, bu şarkıyla yaşamak, güncel yaşamın, biolojik yaşamın düzeyini üstün bir seviyede tutturmak demektir. Öyleyse yaşama eşlik eden ve yaşam demek olan bu şarkı, sessizliğin içine sızmak da demektir.

Her zaman sessizlik benim için yaşamam için gereklidir. Gürültü rahatsız eder beni : bedensel sessizlik, gürültünün olmayışı, benim için bir mutluluk ve gereksemedir. (Bu, benim şehre alışamamış olmamın nedenlerinden biridir.)

Bir sayfadaki beyaz, beni her zaman çekmiştir kendine. Beyazla söylemek istediğim sessizliktir. Beni en çok etkileyen, şiirlerimde etkisi olan, benim yapımı kuran şairlerden biri, Rèverdy'dir.

Şiiri şöyle tanımlayabilirim : sessizliğin ve sözün düğünü. Şiiri sesizliğin yontu sanatı biçiminde de tanımlayabilirim. Açıkça sessizliğin bu kapsamıdır ki, sözcüklerin içinde şiirle düzyazıyı ayırır birbirinden. Zorluk, sessizliği dinletip duyurmaktadır - ona dokundurmaktadır da denebilir. Ben birçok şiirimde bunu denedim.

Eskiden bir bastona yaslanmış, evlerinin eşiği üstünde saatlerce bir şey yapmadan duran yaşlıları gördüğümde şaşırırdım. Saatlerce bir şey söylemeden yalnız başına mutlu gözüküyorlardı. Şimdi iyi anlıyorum onları. Yaşlılar sessizliği sevmeyi iyi öğrenirler. Onlar kendi kendileriyle olma, sessizlikle ve anla olmaktan hoşlanırlar. Sessizlik, anın elde edildiği bir vazodur. Ben çok yaşlı yaşamayı severim. Bunu yaşamak ve bilinç içinde yok olmak isterim. Kuşkusuz olanaksız bir şey bu, ama yaşamak isterim.

Yazmak; ölümü öğrenmek, ölüme ürkmeden alışmaktır da. Yazdıkça dünyaya daha çok sahip olur insan. Yazmak, dünyaya sahip olmaktır yani. Ben bunun için yazdım, tanımak, sahip olmak, egemen olmak. Ve umut ediyorum ki, bir gün, bir Çin generalinin, kılıç darbesiyle budama yapmaktan gelen diğer bir Çin generaline, farkına varmadığı bu ustalığıyla ilgilenmeksizin dediği gibi «haydi aksıralım» diyeceğimi umut ediyorum.

Yine Fontenelle gibi, masaya davet ettiğimde «yavaş, yavaş; yüz yıl daha yaşamayacağım» demeyi severim.

Yazık! Dostum Jean Fontenelle'in «yavaş yavaş ölmek istiyorum» dediğini duydum. Oysa bir otomobil tarafından Concord meydanında ezildi.

Sükûnetle bitmedi ömrü.

Şiirde sessizlik her zaman vardır. Çağdaş şiirde büyük bir yeri vardır sessizliğin. Peki nedir ritm? Bu, bir konuşma biçiminin ertelenmesidir.

Uzun hıçkırıkları
Sonbahar
Kemanlarının,
(.....)

Eğer ben «sonbahar kemanlarının uzun hıçkırıkları» dersem ne ritm, ne sessizlik olurdu şiirde.

Eğer dizenin sonunda durak varsa, orada ritm vardır. Durak, sözün, sükûnetin ertelenmesidir. Klasik fransız şiirinde de, dizelerin sonunda ve kıtaların arasında durak vardır.

Sözcükleri çok yavaş söylemeye zorlayan, sessizliğin bu derin etkileyiciliğidir.

ŞİİR SANATI'ndan

Korkunun beslendiği
Yıhalayan kedinin çığlığı,

Gür bir çığlıktır
Gırtlakta biçimlendirilecek.

Oysa akan kan renginde
Düşer bu çığlık,

Ve çınlar acımaklı
Onu bunaltan ormanların içinde.

*

Eğer açarsa fırtınalar ağzını
Ve gözükürse gece güpegündüz,

Eğer katil zenci bir kralsa nehir
Sineklerin arasında gününü gün eden,

Eğer güzelse bağlar
Ve okşuyorsa ölüleri,

Postu sermektir çoktan
Söz konusu olan,
Ve kurtarmak paçasını
Tereyağından kıl çekercesine
En zor işlerin arasından.

Türkçesi: *METİN CENGİZ*

Türkçesi: *ERDAL ALOVA*

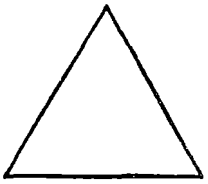

EŞKENAR ÜÇGEN

Düzene taktım da kafamı
çok uzağa gittim.

Sonu yok bu işin.

DALGALI ÇİZGİ

Yokuş yukarı yorucu
aşağı korkutucu.

Ve tepeler,
çukurlar gibi,

Sade durmayı
dinlenmeyi düşündürüyor.

YUVARLANMA EĞRİSİ

Dalgalı
ne derdi acaba

Her eğrinin dibinde
kendine toslamak zorunda kalsa

Ve o sersemlikle
soluğu yukarda alsa?

PARALEL – II

Ağlarsın sizi ayıran
boşluğa doğru.
Ağlarsın hıçkırarak
ikiye böldüğün
öbür boşluğa.

Sanki bir sizsiniz
ömür boyu
hiç karşılaşmayacak.

PARALELKENAR

Mümkün beni yassıltmak
sonra tekrar düzeltmek.

Hoşgörüsüz değilim.

İki geniş açım
dar olmuş,
hiç ürpermem.

Ama bir an
kendimi
dikdörtgen düşünsem,

Korkarım o zaman:
dikdörtgen dediğin
bambaşka bir şey,

Sanki yüzey
benim yüzey değil,

Sanki bir rüzgâr
açıyormuş gibi hacmımı

Sanki açılarım bende
benden başka bir şeyi
gözlüyormuş.

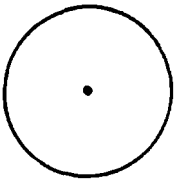

DAİRE – I

Sen erkek kardeş,
seninle anlaşabiliriz.

Beni eşitle,
sar beni.

Isıtalım birbirimizi.
Birlikte yaşayıp
düşünceye dalalım.

Barış Pirhasan'ın Şiiri

TARİH KÖTÜDÜR

●

İMZASIZ EL YAZILARI

RAMİS DARA

> Le passé est au diable, l'avenir est à Dieu, le présent est à toi. Ce n' est pas le moins difficile.
>
> Pierre Reverdy[1]

Tarih nedir?..

İyi ama bu bir felsefe sorusu, "felsefece" soru, diyebilirsiniz. Kabul. Ancak bunu böyle bilip (yani haddimizi!), yine de, bilgi ve birikimimize, dünyaya bakışımıza, sorunu gündelik yaşayışımızda algılayışımıza göre, çeşitli yanıtlar verebiliriz. Burada tarihin yanıtlanamaz, belirsiz bir şey olduğunu söylemek gibi bir amaç söz konusu değil. Genelgeçer ya da yeni bir tanım yapmak gibi de. Öyleyse ne?

Bir ozanı, Barış Pirhasan'ı, "Tarih Kötüdür" demeye, üstelik bu sözü kitap adı yapmaya götüren şey nedir?.. Yanıtlamaya çalıştığımız soru bu.

Pirhasan'a bu sözü söyleten bildik tarih anlayışıdır, deyip çıkabiliriz işin içinden. Hele "tarih kötüdür" yargısını kendisine başlık seçmiş şiiri, ve öncelikle de "Şanlı tarihim" dizesiyle başlayan beş dizeyi okuyunca, duruma aydınlanmış gözüyle bakabilir; tarihin kötülüğünü haykırmak, Türkiyeli ozan için, bir hak, bir görevdir, diyebiliriz. Ama sorun burada bitmiyor. Çünkü, söz konusu şiirde ozan, kendi kısacık tarihinden de yakınmaktadır. Ayrıca, üzerinde konustuğumuz sözün tarihçi Lefebre'den alındığını okuyoruz kitabın ilk basımındaki "Notlar"dan.

Öyleyse, Barış Pirhasan'ın eleştiri yönelttiği tarihi, daha geniş bir çerçevede düşünmek gerekiyor. Tarihin nesnel akışını aşma, onun işleyişinin dışına çıkma, bu işleyişe, "müdahale" olanağını elde etme gibi bir özlem söz konusu belki burda.

"Açık Kapı" şiirinin son bölümü ipucu sunar gibi bize bu konuda: "İnsan", doğanın "biricik anlamıdır", ve "tarih tutsaklığından" düşlerinin genişliğiyle sıyrılabilecektir ancak o. Kendi dışında varolanın dar çemberini böyle kıracaktır. Düş de zaten eni konu bir eylem değil midir, her eylem önce bir düş değil midir ya da?..

Barış Pirhasan, tarihin nesnel akışının karşısına "insan"ı koyuyor; nesnel akışa öznelliğiyle yön veren insanı, dedik. Bunu "Garip Bir Savaş" şiirinde de izleyebiliriz. Gerçi; "Tarih bu, yazmaya adam gerek./Eylemi ölümsüz kahramanların." dizeleri, ilk bakışta yanlış bir izlenim uyandırabiliyor: Tarih konusundaki bildik yanlış, "önemli kişiler"e ve —onların belirleyiciliğindeki— "olaylar"a yaslanıma eğilimiyle yüz yüze olduğumuzu sanıyoruz. Ama dikkatli bir okuma; buradaki "ölümsüz kahramanlar"ın, kral-kraliçe-yenilmez kahraman şematizminin dışında, sıradan, adsız, sansız, ama, devinen, eyleyen, üreten binlerce, yüz binlerce insanı dile getirdiğini görecektir. Tarihi yapan halkları. Şiirin bütününde de zaten, önemli kişiye bağlı olay anlatımı eleştirilmekte bir tür kara gülmeceyle.

Evet, tarihi yapan insandır, dendi. Olayı yaşayan ve dönüp bakan, adlandıran da o. Ona gelince, **şimdi** var. Geçmiş de gelecek de şimdiye göre varolacak olacaksa. Yazımızın başındaki alıntıda Pierre Reverdy: "Geçmiş, şeytanın; gelecek, Tanrı'nın, şimdiki zaman senindir. Buysa en az zor olan değildir." derken, sanılır ki, bu durumu imliyordu. Reverdy'nin, geleceği Tanrı'ya bıraktığını, Paris'e ayak ve gönül uyduramayıp manastıra kapandığını, yaşamını böyle tamamlayabildiğini düşünerek gizemci olduğunu söylemek, olgunun ancak yüzeydeki gerçeğini görmektir. Düşünelim: Bir başına şimdiyle başa çıkmanın hiç de öyle kolay olmadığını vurgulamak ne anlama gelir?.. Evet, böyle bir şimdinin dünü de yarını da içerebileceğini, hiç değilse bunun için bir kalkış noktası oluşturabileceğini kabul etmek zorundayız.

Barış Pirhasan'ın şiirlerine yansıyan tarih eleştirisini okurken buralara sarkmamız gerektiğini sanıyorum. İnsanın çok şeyi başarabileceği (geçmişi şeytandan, geleceği Tanrı'dan

kurtarabileceği) bir şimdiye dikkat, böyle çekiliyor ola ki. Sonra, çok çok sonraları için, "neden bir geçmiş, neden bir gelecek?.." sorusu ya da olumsuzlaması da gündeme gelebilecek: Kim bilir belki bir gün insanlar, bütünüyle tarihin, daraltarak söylersek geçmişin yükünden kurtulacaklar, giderek (hatta) geleceğin de; cennet diye bir şeyi yaşadıkları an ve uzama indirebilecekler... İşte insanoğlunun en değerli umudu!..

Bu uzunca girişin ardından, Barış Pirhasan'ın şiirlerine başka yönlerden de bakalım, onu tanımaya çalışalım.

Dört bölümden oluşma **Tarih Kötüdür**"ün[2] aynı adı taşıyan ilk bölümünde toplumsal konulu şiirler var. Emekten yana, emeği temel alan bir toplum, bir Türkiye kurulacağı inancı ve özlemi. "Pıt pıt atan yüreğine inmek bir sürecin" ("Ölüm Dirim Günleri"), "Dünyanın neresinden girmeli candamarına?" ("Bir Mektuptan Bölümler") gibi dizeler, ozanın hep öze, yaşamın eksenine yönelik çabalarını dile getiriyor. Yaşam nedir, ne olmalı, şiirin bunda bir işlevi olabilir mi, olabilirse nedir... türünden sorulara, şiirlerle somut karşılıklar veriliyor, diyebiliriz.

Ozan, şiirlerine bir gün, güçsüz, işe yaramaz, "pasaklı mürekkep lekeleri" dense de, bunun önemsizliğini, çünkü kaynağının insan olduğunu, onların toplumal bir inanç için yürüyüşlerinden doğduğunu söylüyor. Bu da az şey değildir. Kimseyi etkiliyor görünmeseler de, kendisini değiştirmekte, elinden tutmaktadırlar ya, bu yeterlidir.

Burada sözü edilen şiir, okuyanların hemen kestirebilecekleri gibi, "Ölüm Dirim Günleri". Bu şiirle ilgili notunda ozan, "Silifke'yle Anamur arasında"ki bir köyden, "eski adı"yla "Selenderis"ten söz ediyor. Şiiri üzerine yapılan söyleşide de, söz konusu şiirin bir bölümünü, o günler okuduğu siyasal içerikli bir kitaptan çıkardığını söylüyor. Bunlardan, ozanın şiirlerine giden yolu çıkarabiliriz: O, gezip görürken yaşadıklarıyla, okurken yaşadıklarını özümsemektedir şiirlerinde.

"La Esmeralda" şiiriyse, güncel-politik şiire iyi bir örnek. "1978'de İstanbul ve Antalya limanlarına gelen, halkın yürüyüşler ve gösterilerle kovduğu Şili işkence gemisi" La Esmeralda'ya yönelik duygular. Böyle bir açıklama, kuru politik bir söylemi, örneğini hemen herkesin verebileceği savsöz dolu sıradan bir metni düşürüyor usa ilk ağızda. Önyargılı bir bakış, böyle bir kanıya olanak hazırlıyor gerçekten. İşte Adnan Özer de, ozanımızla şiiri üzerine konuşurken böyle bir yaklaşım içersinde; "politikanın verilerinden çokça yararlanmış" olduğu için bu şiire "ötekilerden daha az yakınlık" duyduğunu söylüyor[4]. Bense bunun tersini düşünüyorum. Pirhasan, güncel politik bir olaya el atmıştır, bu konumda —hem de— şiirle başarı sağlamak son kerte zordur; ama örneğimizde bu zorluğun gerçek bir ozanlık yeteneğiyle ve başarılı bir biçimde aşıldığı görülüyor.

Esmeralda işkence gemisi, bir çarmıha gerili İsa'ya benzetilmektedir, bir And dağlarındaki alımlı, güzel bir köylü kıza. En çok da bu, tohum eken, ürün devşiren, "yel vurdukça saçları türkü" söyleyen köylü kıza. Oysa artık o, bunların ne biri, ne de öbürüdür; Pinochet ve adamlarının hizmetinde bir "yılan tekne" dir. İşlevi de, dünya halklarına, bu arada Türk halkına gözdağı vermek. Bunun bilincinde olan "işçiler, gencecikler ‚analar", yani, Esmeralda'nın "dost"ları, eyleme geçer, bu gözdağına karşı tavır alırlar. Ozan, bu dostlardan biri olarak yükseltir sesini. Esmeralda'nın "taşlanmasının" yaşamsal bir görev olduğunu, onun kendisinin de bu eylem sonunda kurtulacağını söyler.

Bir gemiyi "taşlamanın" ne gibi bir anlamı olabileceği, giderek bunun şiirsellikle ilintisinin bulunmadığı gibi bir düşünce gelişebilir burda. Oysa "taşlama" eyleminin ardında oldukça zengin bir çağrışım dünyası yatmaktadır. İslâmda "şeytan taşlama" diye bir olay vardır bilindiği gibi, İbrahim Peygamber, oğlu İsmail'i Tanrı yolunda kurban etmeye götürürken, karşısına çıkan şeytanı yerden aldığı taşlarla kovar. Bu olayın anısı, hac sırasında Mina denilen yerde, kurbanın ilk üç günü "şeytan taşlanarak" günümüzde de yaşatılır. İşte Barış Pirhasan, "La Esmeralda" şiirini, "taşlanacak", "taşlandıkça" diye başlayan bir dörtlükle bitirirken, bu İslâmî imgeye yaslanmaktadır. Halk, haklı bir "dava" içindeki bir simgenesneye, yine simgesel bir eylemle ve inançları doğrultusunda tavır almaya çağrılmaktadır.

Tarih Kötüdür'ün ikinci bölümü "Salacak"ta, İstanbul ve deniz kıyılarına, doğaya yaslı, küçük, duygusal şiirler yer alıyor. Bu doğasal ortamlar arasında beyaz perdede yaşanmış ve oradan şiirlere ağmış olanlar da var. "Kumsalda" ve "1942 Yazı" şiirlerinin "aynı addaki filmlerin etkisiyle" yazıldığı belirtiliyor "Notlar"da. "Aşkın yerini hastalık"ların alması, "bezirgânların savaşından uzak/Eldeğmedik bir duygu"nun kalmaması, yalnız "1942 Yazı" filminin değil; ozanın şiirinin de, somut olarak yaşadığımız ortamın da bir gerçeği.

"Karışık Şarkılar" bölümündeki şiirleriyse belirli bir çizgiye oturtmak zor. Yaşamın karmaşık güzelliği ve yalın coşkusu gibi çok kaba bir özetten bilmem söz edilebilir mi?.. Zaten topu topu üç şiir var burada: "Kımıltılar Düşesi", "Barbarlar" ve "Karışık Şarkılar."

Nedir; tüm olağanüstü yönleri, iyilikleri, kötülükleri, güzellikleriyle özlenen sevgili midir "kımıltılar düşesi"?... Olmazları olduran, harikalar yaratan bir masal-destan kahramanı mı yoksa?.. Uzak bir çağrışımla, Behçet Necatigil'in sevilen şiiri "Solgun Bir Gül Dokununca"nın genel havaküresine yakın bir şeyler... Duyumsanıp, adı konamayan, biraz uçucu, biraz kırılgan, ama o denli de diri bir duygu nesnesi... Ne olursa olsun, Barış Pirhasan'ın başarılı, güzel bir şiiri "Kımıltılar Düşesi".

"Barbarlar" içinse, "kuruluşunda hücre bölünmesinden yararlandım." denilmekte ozanınca. Biyoloji nerde, şiir nerde... diyenlere, çağcıl şiirin hiçbir çıkış olanağını, hiçbir deneyi göz ardı edemeyeceğini söylemek gerekir. Şii-

rin kendisi bu düşüncenin somut bir kanıtı olsun.

Yaşama denk düşen şiirler, kimi kez son kerte yalın, kimi kez öldüresiye çelişkilerle dolu ve karmaşıktır... Bu noktada onların süse, parlak giysilere gereksinimleri yoktur... Dokuz ayrı parçadan oluşma "Karışık Şarkılar" için ozan, özet olarak böyle demek ister gibidir. Son dizelerse, şöyle: "Vitrine çıkmak akıllarına bile gelmiyordu./ Adlarını karışık şarkılar koydum..."

Kitapla —hem de ikinci kez— okur önüne gelmek de vitrine çıkmaktır. Ama tedirginliğe gerek yok. Her türden şiir ancak okunarak var olacaktır; yalnızca yazanının ya da söyleyeninin bildiği şiirin yaşamı, bir yıldız çakıncaya kısadır —buna "yok" da diyebilirsiniz...

Tarih Kötüdür'ün son bölümü "İlk Basamak"ta doğasever bir bakışla karşılaştığımız söylenebilir. Bu alanın bir ucu kazıbilime, öbürü mitolojiye mi uzanıyor? Belki. Sonra, yazımızın başında sözünü ettiğimiz tarihle hesaplaşma şiirleri "Açık Kapı" ve "Garip Bir Savaş" da bu bölümde. Ayrıca ozanın yayımlanan ilk şiiri "Kılıç Artıkları" da burada ve başlığıyla da, tarihle, kazıbilimle bağlantı içersinde. Yine bu bölümde yedili hece vezniyle yazılmış "Kapalı Göl" ve ozanın Ezra Pound'dan yaptığı iki uyarlama şiir yer alıyor.

Tarih Kötüdür, karamsar bir havayla bitiyor denebilir: "Gülmek bize zor geliyor— gidip ölsek/Bir yerlerde/Nerede?" Ancak bu karamsarlık, bakışa göre değişebilir de. Çünkü, her şeye karşın, bir arama-aranma söz konusu: "Nerde"?.. Ölüm için de olsa, bir uzam aranışıyla karşı karşıyayız... Olanı beğenmeyip arama, atlanmaması gereken bir eylem olarak da okunabilir...

Barış Pirhasan yeni şiirlerini **İmzasız El Yazıları** başlığıyla **Tarih Kötüdür**'ün ikinci basımıyla birlikte yayımladı[5]. Toplam on üç şiir üç bölüm içersinde sunuluyor. İlk bölüm "İmzasız El Yazıları" dört parçadan oluşma uzun bir şiir. Ya da bildik anlamdaki şiirden çok, yoğun bir şiirsel ortamda, o anda duyumsananların, bütün bir birikimin, bir çırpıda yazıya aktarılması... Ozanınca "bir solukta", "nerdeyse doğaçlama" diye dile getirilen durum. "Bir dönem sürrealistlerin, sonra Beat'lerin anında yaratma tavrı heyecan verici geldi bana hep." diyor Barış Pirhasan bu konuda[6]. İşte "İmzasız El Yazıları". biraz bu sayıp dökme havasıyla, biraz da şiirde sözü edilen kişilerin sürekli değişmesiyle ilginçlik katına yükseliyor, diyebiliriz. Sözgelimi, III. parça "sen-biz-ben-biz" kişileri arasında gidip geliyor ve imzasızlık belki biraz böyle sağlanmış oluyor.

"Aklın koltuk değnekleri", "us tazıları" gibi tamlamalar da bilinçaltına ya da duygu dünyasına ağırlık tanımanın küçük göstergeleri.

"Perdeler" bölümünü oluşturan on bir küçük şiirdeyse küçük sevinçler, hüzünler, özlemler, seviler, umutlar gündeme geliyor.

İmzasız El Yazıları'nın son bölümüyse, ilki gibi yine tek şiirden oluşuyor: "Zulmet-i Beyza". "Beyaz karanlık" diye Türkçeleştirebileceğimiz bu tamlamayla amaçlanan ne olabilir? Geceleyin arkadaşlarından ayrılıp yalnız kalan birinci tekil şiir kişisi, "karartılmış" Beyoğlu'na dalar. Orada, ülkenin güncel, toplumsal sorunlarını yaşar imgeleminde. Yaşanan sözde-gündüzü, sözde-gecenin aşacağına ilişkin umut dile gelir. Düş dünyası dayatılmış gerçeği dize getirmiştir; getirecektir.

Önceki kitabın karamsar denebilecek bir yönelimle sona erdiğini söylemiştik. Burdaysa, "yaşıyorum istemediklerini bildikçe bir kez daha" dizesini görüyoruz.

Tevfik Fikret Boğaz'ı saran "zulmet-i beyza"dan söz ettiği ünlü "Sis" şiirinde, zamanındaki sorunlardan, özgürlüksüz ortamdan, handiyse İstanbul'u sorumlu tutuyordu. "Zulmet-i Beyza" "Sis"ten yola çıkıldı belki de; ama ondan çok ayrı bir yere ulaşılıyor. Suçlayıp rahatlama diye bir şey de kesinlikle söz konusu değil.

Toparlamaya çalışırsak, Barış Pirhasan'ın elimizdeki şiirler toplamı **(Tarih Kötüdür-İmzasız El Yazıları)**, başlangıcı ve bitimiyle bir noktada buluşuyor: Toplumsal sorunları yüreğinde duyma. Ancak bu, ozanımız hakkında yanlış bir kanıya götürmemeli bizi. Bu nokta şiirin bir yüzü. Öteki yüz ya da yüzlerden yazı içersinde zaman zaman söz edilebildi sanırım.

Geriye dönüp bakıldığında, **Tarih Kötüdür'** de çokça oyalanıldığı, **İmzasız El Yazıları** üzerindeyse pek durulmadığı gibi bir izlenim doğuyor. Bu izlenim belli oranda doğru da. Yalnız, dayandığı temel var: **İmzasız El Yazıları, Tarih Kötüdür**'ün yanında fazla bir ağırlık oluşturmuyor. Yargının oylumla ilişkisiyle sınırlı. Ortaya konan şiirseller karşılaştırıldığında, ozanlık çabasının tavsar gibi olduğu görülüyor: sorun bu!

Barış Pirhasan'ın şiire, bütün zamanı atıştırmayı genel ırası bilmiş o doymak bilmez uğraşa ayırabildiği zaman, git git daha bir azalıyor belki. Ama bu genel bir sorun günümüzde: Korkulur ki, ozanlık bu handikapı aşmakla ölçülür olacak bir gün, ya da orda başlayacak!..

---

1. Pierre Reverdy, **Le Livre de mon Bord,** Mercure de France, Paris, 1948, p. 244.
2. Barış Pirhasan, **Tarih Kötüdür,** Yeni Türkü Şiir Yayınları, İstanbul, 1981.
3. Adnan Özer, Barış Pirhasan'la "Söyleşi", **Poetika,** Şiir Sanatı ve Sorunları/4, İstanbul, 1985.
4. Adnan Özer, ags.
5. Barış Pirhasan, **Tarih Kötüdür-İmzasız El Yazıları,** Adam Yayınları, İstanbul, 1985.
6. Adnan Özer ags.

TİKSİNTİ
ÇAĞI
UĞUR KÖKDEN
Denemeler
Fiyatı: 750 TL (KDV dahil)
DE YAYINEVİ

Şiire İlişkin Kenar Notları

ABDÜLKADİR BUDAK

X

Genç ozanların trene son istasyondan bindikleri söylenir, doğrudur bu. Üstelik de kaçınılmazdır. Bunda eleştirilecek, kınanacak bir yan göremiyorum ben. Öncelikle saptanması gereken bir şey varsa o da şudur : Genç ozan, geriye dönüşleri göze alacak, öteki istasyonlara uğramayı, o istasyonların bulunduğu kentleri ara sokaklarına varıncaya dek incelemeyi önemseyecek midir? Dahası, bu konuda bir güvence veriyor mu bize, umutlarımızı tazeliyor mu her geçen gün; buna bakılacaktır. Bir ozan, var olduğu şiirsel ortamla beslenir ilkin. İşe en üç örneğe, en son verilere bakarak başlar; doğaldır bu. Zorunlu olarak, yayımını sürdüren dergilere, o dergilerde çıkan şirlere uğrayacaktır. O dergiler, yeni kitaplar, ustaların, öteki genç ozanların şiirleri, şiire ilişkin yazıları giderek bu işin öncesini anımsatacaktır yeni ozana. «Arzın merkezine seyahat» işi zirveden başlayacaktır. Zirveden tabana, giderek derinlere inmeyi göze alacaktır yeni ozan. (Bu konuda Cemal Süreya'nın bir saptamasını anımsıyorum). Meyvenin tadını, o tadın kaynağını, ağacın kökünde arayacaktır yani. Yeni bulgular getirecektir yeni kazılar. Gerilere, hep en son durumu saptamak için dönecektir. Gelgitler hep en son durumu kavramak, çözümlemek adına yapılacaktır.

Genç ozan, şiir geleneğinin temel taşlarını, çatıdan aşağıya sarkarak inceleyecek, binanın oluşum koşullarını, evrelerini gözden geçirecek, varlık nedenini ortaya çıkaracaktır. Son istasyondaki trenin geri döneceğini, öteki istasyonlara, kentlere, kasabalara uğrayacağını düşünüp heyecanlanacak, birikime el atmanın sevincini duyumsayacaktır. Hem sonra, dergilerde şiirler yayımlayan, mürekkep kokusu uçmamış bir kitabın yazarını, sözgelimi bir Hilmi Yavuz'u okumadan, yalnızca şiirlerinde yaşayan o eski ustaların ürünlerini kolayberi bulup okuyamayacak, okusa da tadına varamayacaktır. Çağdaş şiirin uç örneklerini, temsilcilerinin niteliklerini, ayırıcı özelliklerini ise, geçmişin kültür kalıtına sokulduğu oranda anlayacaktır yeni ozan. Ancak sabırlı, inatçı kazılar sonucunda «şiir nereye geldi?» sorusuna yanıt verebilecektir. Bu yazının örneğini oluşturan Hilmi Yavuz'u «hem zarifane hem levendane» olan bir birikime sahip olduğunda yeniden keşfedecek, gerçek yerine oturtabilecektir.

XI

«Türkçenin kalbini iyi dinlemiş bir şair» Cemal Süreya, Hilmi Yavuz için böyle diyor ve sürdürüyordu : «En geleneksel olanla, en öncü olan kaynaşıyor Hilmi Yavuz'un şiirinde» (**Günübirlik,** Sh. 217). Usta ozan Cemal Süreya, bir başka şiir ustası için onurlandırıcı bir saptamada bulunurken, her ozanın kulağına yetecek büyük bir küpe armağan ediyor. O da, genelde sanatın, özelde ise şiirin amaçlaması gereken uç noktadır. **En geleneksel olanla en öncü olanın bütünleşmesi,** yekvücut olması zorunluluğudur. Her ozan, şiir geleneğine yeni katkılarda bulunmakla yükümlüdür aslında. Bu da onu öncü bir kimlik edinme çabasına sürükler. Geleneksel de içeren, dahası büyük bir kültür kalıtının üstüne oturtulan, temeli olan bir öncü eğilimdir özlenen. Yoksa Batıda «tedavülden kalkmış» sanat akımlarının yıllar sonra Türkiye'de provasını yapmaya kalkışmak öncü bir eğilimi değil, olsa olsa bir kompleksi açıklar bize. Kendi kültürel birikimini özümleyen, yeniden gözden geçiren, onunla da yetinmeyip seçen bir tutum, zincire yeni halkalar ekleme gereğini duyacak, bunu bir aydın sorumluluğu olarak kabul edecektir. Kendi kültürel birikimini küçümseyen, o birikime sokulmayı gericilikten sayan bir anlayış, bir başka tür hastalığın adıdır olsa olsa. Ulusal verilere eğilmek, onun ısısını duymak, ona çağdaş bir bakış açısıyla yeniden sokulmak, yaşayan yanına ekmek ve su uzatmak, saygın olduğu denli zorunlu bir çabadır da. Üst düzeyde bir beğeniyi gerektiren bir tutumdur bu; çağdaşlık sorunsalını ciddiye alan her ozan için de kaçınılmazdır.

Örneğin Yunan kültürüne, Yunan mitologyasına ciddi biçimde eğilen, oralardan şiirsel malzemeler çıkaran ozanlarımız vardır; olacaktır. Ama onların birer yabancı koku taşıyan çiçekleri, şiir bahçemizin en has ürünleri de değildir; olmamıştır. Türk şiirine birer katkıdır onlar; ne ki o şiirlerin yaratıcıları öncü kimliklerini dışardan beslenen şiirlerinden çok, kendi kumaşından dikilen asal giysilerine (şiirlerine) borçludurlar. Çıkışını kendi kültürel birikiminden yapan ozan, kültürün evrenselliğini yadsıyor değildir. Dünya kültürünü özümlemeyi, sonuçta özgün bir bileşimi gerçekleştirmeyi engellemez ozanın bu tutumu. Tersine, varışı amaçlamanın, başarmanın ilk adımı çıkış olmuştur hep; yine de öyle olacaktır.

XII

Mehmet H. Doğan, Metin Eloğlu'nun «bir şiir olsa da ezberlesek» dizesinden yola çıkarak, son yıllarda yayımlandığı anda sevilen, belleklere düşen, ezberlenen şiirlere rastlanmadığından yakınıyordu (Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı, 1984). Olvido, Kar, Toprak Ana, Aç Yazı, Abbas, Galata Köprüsü, Aşk Mektubu, Yerçekimli Karanfil, Göğe Bakma Durağı,

Üvercinka, Göçebe gibi şiirleri, yerlerine yenilerinin konulamadığını düşünerek özlemle anıyor.

Toptancı yargılardan kaçınan bir yazar olarak tanıdığımız Mehmet H. Doğan, bu konuda ilkesini bozmuş görünüyor. Nicelin nitelikli olanı örtüyor olması, onun yok sayılmasını gerektirmez. Yani oncasının içinde, onsuz edemeyeceğimiz, dönüp dönüp yeniden okuduğumuz, bilincimizi ışıtan, duygularımızı kanatlandıran, vazgeçilmez şiirleri rahatlıkla çekip çıkarabiliriz diyorum ben. Hem sonra, çağdaş şiirimizin gelip dayandığı yeri görüp bu yerin özellikleri üstünde düşündüğümüzde, artık kolayca ezberlenen şiirlerin yazılmıyor olmasını doğal karşılamalıyız. Senfonik bir yapıyı, çokgen bir içeriği gereksinen, özgür biçim tutumunu benimseyen, genelde uzun olan çağdaş şiirimizin ezberlenmeyi değil, anımsanmayı, gerektiğinde yeniden okunmayı amaçlayan bir durağa geldiği ortadadır. Bu konuda karamsar görünen sayın Doğan'ın bile, son yıllarda yazılanlar içinde, sevilen, anımsanan, hatta ezberlenen şiirlerden bir liste çıkarabileceğine inanıyorum. Kendi payıma, yalnızca kendi kuşağımdan, kimi arkadaşlardan bir çırpıda bir sürü güzel şiir adı verebilirim. Onların tümünü ezbere okuyamam belki; okumam da gerekmez. Belki bir şiir adını, o şiirden birkaç dizeyi, ilettiği mesajı anımsayabilirim; bu da bana yeter. Kimi aralıklarla okumadan edemediğim o şiir, bir derginin sayfaları arasında kalmışsa o dergiyi, bir kitaba taşınmışsa o kitabı arar bulurum. O şiiri okurum.

İşte, belleğimi zorlamama gerek duymadan anımsadığım şiir adları: Ali Cengizkan'dan «Dayım Gül Takardı Gömleğinin Yakasına»; Ahmet Erhan'dan «Uçurum»; Tahir Abacı'dan «Şairin Yalnızlığı»; Abdülkadir Bulut'tan «Çocukların Güzellikleri Kadar»; Yaşar Miraç'tan «Leylâ»; Erdal Alova'dan «Çay İçerken»; Haydar Ergülen'den «Issız»; Hüseyin Haydar'dan (Mehmet H. Doğan'ın da andığı) «Ozanın Kendi Kanından»; Mehmet Müfit'ten «Yaprak Kasırgası» vb.

hüseyin alemdar

CEVAT ÇAPAN

(Zeytin dalı ilişti yakama)

Ansızın kapısını aralarım odasının
serçeler kanatlanır, kaşlarının arasında
şiirdir alnındaki kalabalık
dal dal
yaprak yaprak
çiçek çiçek
bir delikanlıyı yaratır sevinci
otururuz karşılıklı.

Bir çay alırız yüreklerimiz kadar sıcak
neler yaptığımı sorar
hangi kitapları okuduğumu
yanıtlarım.

O an bir türlü silip atamadığım
Yunan düşmanlıkları vardı
beynimin ortasında
—çocukluğumda dedemin aşıladığı—

Odysseus Elitis'in gözleridir O'nun gözleri
yüreği Yorgo Seferis'in
elleri Konstantinos Kavafis'in elleri
göğsünde Yannis Ritsos'un yürek atışları...

Kalkarım günlük güneşlik olur kapılar
dönüşür dostluklara
Yunan düşmanlıkları
beynimin ortasında

— Gündüzlüğüm,
zeytin dalını kim iliştirdi yakana!..

Genç Yol Arkadaşlarımı Okurken

özdemir ince

Yaşça benden daha genç (20, 25, 30 yıl) arkadaşları okurken, en gençlerinin bile dize kurmayı, şiiri çatmayı kısa zamanda çözümlediklerini, oldukça damıtılmış bir şiir beğenileri, kulak ve damak zevkleri olduğunu gözlemliyorum. Bu da, bence, şiir okuma ve yazma geleneğimizin yavaş yavaş kurulmakta olduğunun kanıtı.

Bu olumlu gözlemin içinde birkaç noktaya değinmek istiyorum :

—Şiir elbette ve her şeyden önce bir dil eylemidir, ama sözcük eylemi değildir. Sözcükler bu dil eyleminin birer «neferi»dirler. Tek tek özerk ve bağımsız değildirler. Dil eyleminin amacı bir **mesaj** iletmektir ve bu mesajın söylemi olamaz; her şair tek bir şiirsel söylem içinde şiir yazar. Tıpkı denizde yüzen balıklar gibi.

İnsan, bilim ve felsefe söylemlerinden, siyasal-kamu iletimi söylemlerinden, ekonomi, hukuk ve resmî belge söylemlerinden ayrı olan **şiirsel söylemi** kavradığı, kullandığı zaman şair olmaya başlar. Şiirsel söylemin içinde kendi tavrını, kendi sesini bulduğu zaman iyi şair olur.

Bütün söylem türleri içinde yalnızca sanatsal söylemin imgesel bir anlamı vardır; kavramsal düşünmeye dayalı öteki söylem türlerinde imgesellik yoktur.

—Şiirimizin genel hastalığı izlek (tema) belirsizliğidir. Oysa her şiirin bir imgeye; açık seçik, belirgin, yalın bir imgeye ulaşması gerekir. Okurun bu imgeye ulaşması şu ya da bu oranda güç olabilir, ama bir tür **gösterilen** olan bu imgeden yoksun şiir olamaz.

Bu imgenin kaynağı olan bir nesne vardır; yani bir sujet, konu, içerik. Bu nesne ya başlangıçta bellidir, ya da şiir yazılırken oluşur, ama şair şiirin altına imzasını attığı zaman bu nesne ve bunun sonucu olarak da şiirin biricik imgesi oluşmuştur. Nesne ile gösterilen imge ya da gösterilenin imgesi arasında bağdaşık, eytişimsel ve «makul» bir ilişki ve bütünsellik yoksa şiirde izlek belirsizliği ortaya çıkar.

Gerçek şairler çoğul izlekli şairlerdir; gerçek şairler bir tek izlekte derinleşmesini bilen şairlerdir; gerçek şairler izleklerini özelden genele, yerelden evrensele, tikelden tümele, bireyselden toplumsala doğru genişleten şairlerdir.

İzlek belirginliği için iyi örnekler Cevat Çapan'ın **Çağdaş İngiliz Şiiri Antolojisi**'nde bulunabilir. Gene Cevat Çapan'ın **Çağdaş Yunan Şiiri Antolojisi** bu konuda yardımcı olabilir.

—Şiirin bir biçimi vardır, ancak amacı bu biçimi yaratmak değildir, bu biçim içinde bir **ifade gücü** yaratmaktır; yani yukarda sözünü ettiğimiz belli bir izleği, belli bir nesnesi olan imgeyi yaratmak.

—Şiirin amacı bir bilgi (information) vermek değil, bir iletişim (communication) kurmaktır. İzlekle ilgili bilgi şiirin ulaştığı imgenin yarattığı sanatsal coşkudur. Bu nedenle de şiir bir bilgilenme, bilgilendirme türüdür aynı zamanda. Ancak şiirsel söylemin bilgilendirme eylemini öteki söylemlerin (bilimsel, felsefesel, ekonomik vb.) eylemiyle karıştırmamak gerekir.

—Şiirin sınıflı toplumlar öncesinden başlayarak bütün toplumlarda bir işlevi olmuştur. Her toplum, en ilkel dönemlerinden itibaren, şiir söylemeye yöneldiği andan başlayarak, kendi durum şiirini (la poésie de circonstance) yaratmış ve şu alanlarda kullanmıştır :

a) Her türlü törenlerde;

b) Sosyo-politik ya da tarihsel olaylara bağımlı (angaje) şiirlerde;

c) Öznel ve nesnel yaşamı dile getirmek için (lirik şiir).

Çağdaş şiir bu temel ve vazgeçilmez özelliğini hâlâ sürdürmektedir.

—Şiirde «güncel olan» ile «gündelik olan» birbirine karıştırılmamalıdır. «Güncel olan» şimdiki zamana bağlıdır. «Gündelik olan» ise dünü ve bugünü içerir ve yarına açılan kapısı vardır. «Güncel olan», «gündelik olan»ın içinde yer alır ve süreklilik, kalıcılık özelliği kazandığı zaman ona eklenir.

⁂

Benden daha genç arkadaşların, bu gözlemlerimi bir kürsüden verilen şiir dersi olarak kabul etmemelerini rica edeceğim. Bu gözlemler, bu konuda çeşitli kaynaklardan yapılan sürekli okumaların tortularıdır. Şiir ve sorunları üzerinde düşünmenin, tartışmanın hepimizi geliştireceği, diri ve genç tutacağı kanısındayım. Kendini tekrar, yoz ustalık, ancak bu yöntemle engellenebilir ve şair kendisini ancak bu sayede «dev aynası»nda değil de «boy aynası»nda görebilir.

⁂

BROY'un bana ulaştırdığı şiirlere gelince : Bunları ister istemez yukardaki gözlemlerle karşılaştıracağım.

FERGUN ÖZELLİ'nin daha yetkin şiirlerini okumuştum. «Sorumsuz Şiirler» başlığı bir **ironi** olabilir. Ne var ki yaşadığı çağdan sorumlu Pink Floyd'un temsil ettiği «misyon» bu ironide ortaya çıkmıyor. «Led Zeppelin, Pink Floyd vs...» başlıklı şiir, şairin amaçladığı (amaçlamışsa eğer) ironiyi yaratıp ters gösterilene götürmüyor. Bu nedenle içerik bakımından bağdaşık olmayan, şiirsel öğeleri sav-

ruk bir şiir. İzlek belirsiz ve amaç imge ortaya çıkmıyor. Ama bütün bunlara karşın bu şiirin yayınlanmasını istiyorum. Neden? İmgelerin amaçsız ve karşılıksız kullanılışına iyi bir örnek olacağı için.

Fergun Özelli'nin «alfabeden» dizisinde yer alan üç şiiri, şiire nesnel gerçeklerden ya da bunlardan kaynaklanan algılardan değil de belli bir harfle başlayan sözcüklerden yola çıktığı için, birer el alıştırması, sözcük oyunu düzeyinde kalıyor.

KEMAL GÜNDÜZALP'in beş şiiri «gözlemler»imle büyük ölçüde örtüşüyor. Sanırım, bu örtüşmeyi, kültür ve sanat konularında düşünmüş ve bu konularda yazmış olmasına büyük ölçüde borçlu.

Bu beş şiir de öznenin (şairin) özel yaşantısından, yaşamsal gözlem ve deneyimlerinden çıkmış ve bütünsel bir imge yaratan şiirler. İmgelerin nesnel karşılıkları var ve bunların yarattığı heyecan ve çağrışımlar **bulaşıcı** yani iletişim gücüne sahip.

Kemal Gündüzalp dize ve şiirin daha yetkin müziğini (tanık olduğumuz belirtilere göre) elbette bulacak.

İLKİZ KUCUR adı bana yabancı değil. Bana gönderilen tek şiiri «Sunak»ta izlek belirginliğine ulaşılmış; imge salvolarının iç örgüsü, bütünlüğü kurulmamış. BROY'a toplu şiirler göndermesini öneririm.

BÜLENT GÜLDAL için de İlkiz Kucur'a söylenenler söylenebilir. «Örtü» adlı şiiri «yığma» özelliklerine sahip. Çağrışım birliği yok. Ancak «Örtü» yalın şiiri amaçlıyor. Ne var ki «yığın»dan «yapı»ya, imgelerin çağrışım birliğine ulaşmadan, yalın şiirin kanatlanması olanaksız.

Bülent Güldal «Bir Gurbetin Arenası» adlı şiirinde gene savruk. Buna karşın şiirin bir izleği ve doruk imgesi var. Ayıklanması, çekidüzen verilmesi gereken bir şiir. Yerel/evrensel ilişkisi kurulmuş, genelde özele giden bir şiir. Ama «şafakların ayırdına varan kurtulacaklardan/kıyısızdı suları karanlığın hiç uyumayanlara/ırmakları kızıl kan soluğu korkuydu yaprakların» gibi imgesel bakımdan saydam ve geçirgen olmayan dizelere, nedensiz (gratuit) imgelere ne demeli? Bir düşünceyi, bir duyguyu söylemenin bir tek değil binlerce yolu var şiirde.

Bülent Güldal sözcük seçimine, şiirin yapısına, somut imge yaratacak çağrışımlara dikkat etmeli. Böyle şiir yazmayı sürdürse de şiirleri yayınlanabilir. Bütün dergilerde bol bol

fergun özelli

SORUMSUZ ŞİİRLER

1. led zeppelin, pink floyd vs...

jimmy page'in elleri büyülü inanmasam da
kendisinden geçiyor dişi gitar
elmaslar fışkırıyor sonsuzumdan
yepyeni pınarlar patlıyor hücrelerimde
kelle koltukta gökyüzüm şimşeklerle sallanıyor
ve robert plant her ses telinin hakkını vererek
stairway to heaven'ı söylüyor

yalnızlığım yok oluyor toz bulutlarını savurarak
küçük buğday taneleriyle yere dökülüyor
sen çıkıp geliyorsun denizin kenarından
yüreğimde yosunlar uçuşuyor

okuduğun kitapları anlatıyorsun
gözlerin sevgi soysal ve emily bronte
uykuya dalan bir papatyanın yapraklarıyız
sanki
pikapta, ayın karanlık yüzünde dolaşıyor
pink floyd

şimdi saat tam oniki
zifiri bekçi düdükleri çınlıyor
sokak milat öncesi sessizliğinde
düşlerim düşlerim neredesiniz

kemal gündüzalp

KADINCIĞIM SAR BENİ

Bir gecekondulu kadının bitmeyen yorgunluğu
sarhoş bağırtıları arasında inceliksiz
duyarlıklar
sabah esintisi giriyor açılmış pencerelerden
bir çığlık gibi fırlıyor en son arabesk şarkılar.
Ölü günlerin bitmeyen soğuk yalnızlığında
kime gitsem bu gece, hangi sıcaklık sarsa beni?

Yaşanası günlerin kadri bilinmedi hiç deme
hep uçurum diplerinde yaşanası günlerim.
Unutulmamış çelenksiz bir cenaze töreninde
gözyaşları dökecek bir mezar taşım bile yok.
Nedense aslanın ağzında suçu ekmeksiz
kalışların
ne çok yalanlar üretilmiş tanrı gibi ve felek.

Annesizliğim duy beni, sütünü kan diye
kusturdular
koca denizlere attılar su görmemiş çocukları
ne derman verdiler, ne de gemiler geçti
insan durup dururken de ölebilirdi, nedensiz.
Sevgisiz koydular beni, kalbim direnişlerde
kadıncığın sar beni, çok üşüyorum ölemem.

Düz çizgiler gibiydi yaşamalarının yolu
bense yokuş aşağı terlemelerin yorğunluğunda
ne çok rekorlar kırmışım madalyasız, ölçüsüz.
Şimdi gel, özlemlerin doruğundayım çünkü
bir daha çıkmayacağım uzun yolculuklara
sensiz
su altında yitik gemi buldum, kadıncığım
sor beni.

örneği var. Ama kendi **dükkânını** açmak istiyorsa, sabır, dikkat ve işçilik gerekiyor.

NAZİF YEŞİLLİK'te yalın şiiri yakalama çabası var. Ancak yalın şiiri «özlü söz»le, «tanımlama»yla karıştırmamalı. Yalın şiir bittiği yerde, okurun imgeleminde tekrar yazılmaya, çoğalmaya başlar.

«Bir dost yüzü mektubun», «bir karanfil göverecek», «umudun çıkmaz denilen sokaklarında» gibi klişelerle şiire ulaşmak epeyce güç iş.

Nazif Yeşillik henüz «şiirsel söylem» içinde yazmıyor. Bu durum özellikle «Eğer» ve «Şiir» dizilerinde görülüyor. Örnek : «Şiir tutuklanır/ koğuşturulur/soruşturulur/yargılanır kimi zaman/Ama idam edilemez.»

***

Bu satırları yazarken, «değerlendirme» eyleminin genel kuramsal yazılara göre ne denli güç olduğunu bir kez daha anladım. Kuramsal yazılarımın verdiği erincin yerinde, içinde «bir suç işlemişlik» duygusu bulunan tedirginlik. Dilerim böyle bir şey bir daha başıma gelmez.

süha tuğtepe

KÖPEKOTU ÇINAR VE BEN

—Yeniden çarmıha gerilen İsa için—

Su ile havayım, karıştıkça özgül ağırlığın sınırlarını zorlayan
Kabarcıklarla konuşuyorum.
Gençliğimi yağma ediyor akşamüstleri
— Sevginin taşıdığı balta
Islak burunlarıyla bedenlere dokunan çakalları çağırıyor
— Yürek ettir eti sever... güvenmiyorum ona
Dil de öyle, bede nde. Dünya işleri
Durmadan uzlaşan atları yarıştırıyor.
Savaşçılar düşman yanağı özlemiyor daha
Silahlarını boşaltmayan dambazlar ipte: Düşleri sımsıkı fişeklik
İpte üç yılan: Kaldırıp hayatın eteğini
Çıngıraklar çalıp, tıslayıp; ısırıyor üç yerinden
Zehirleniyor her şey... Tarih
Önünde sabahlıyor iki çatal uzayan çınarın
Durmadan yolunmuş köpekotu kokuyor elleri.

SAVUNMASIZ SIKILGAN ÇILGIN

Suracıkta, yatakta uyurken, düşlerin uçurduğu uçurumlar
Boş ağızlarını açıp daha içine almadan bedenini
Kalem kadar bir yılan dikilir başucuna, yastığının kıyısına
Hazırlanır keyifle dudağından ısırmaya
Düşlerle uğuludur artık hayat. Boncuklar birikip ıslatır alnını
Savunmasız kalırsın gecelerde; savunmasız, sıkılgan, çılgın
Nereye elini atsan bulaşan bir yapışkanlık
At bilginleri, çadır ve uslu aile çocukları... diktatör çocukları
Balık balığı seyreder akvaryumlarda... kuş kuşu
Çelimsiz bir kedi efelenir evlere: Sokakların kıyısındaki yalancı mücevherler
Dizilip dururlar boyna dostluklara, aşka, geleceğe
Bir ses geçer duvarlarından... örtülü bir çığlık
Karanlıkla esmerleşen yüzüne vurur bütün kaypaklıklarını bütün kaçışlarını
Dalgıcın bıraktığı iki mantar... fırlar yüreğinden gözlerine

gültekin emre

YUNANLI BİR KADIN

1/
Saçlarına güneş Akdeniz mavisiyle gelir
Yunanlı bir kadınsın sen, saçlarını tarıyorsun
Aynada ben kuruluyorum Ege sularını gövdendeki
Yüzünü tanıyorum, eski bir yontudur Efes'te şimdi
Sevdiğim birine benziyor, cüzdanımda resmin
Elini uzatsan ellerime değer, arada Kıta Sahanlığı
Uzaklığın zeytin dallarıyla takılır özlemlerime
Siz burada biz orada yalnızız akşamları denize karşı
Gemilere bineriz, aynı kamarada yatarız sizinle
Saçlarında ay dolaşır bizim buralardan doğru
Ak köpükler gelir sizden bizim mavilere karışır
Siz orada içersiniz, biz burada düğünlerde halay çekeriz
2/
Akdeniz gecesini tarıyorsun saçlarında
Çözdüm yavaşça seni yanıbaşımda, gemiciler
Geçiyor gecenin içinde uzun kuyruklar
Sessizlik senin elin gibi derin ve ince
İki ülke arasında bir martısın sen benimle

metin cengiz

YOL

Gece; bir ipek hışırtısı gibi uyku
Almış insanları kucağına ana şefkatiyle
Bir tren düdüğü eteklerinde
Delmekte ipliklerini karanlığın
Şiirimde usulcacık boy veren çocuğu
Bir hırsız gibi çekerken sokak kendine.
Küfür sesleri aç tıkırtıları kedilerin
Kapı önlerinde titreşmekte
Sarhoş bir kadın kendi kusmuğunda
Küilenmiş mırıltılar yaymakta geceye
Çocuk sokakta ilerlerken.
Ne bebeği var gözlerinin ne akı
Elleri gecede kırmızı bir leke
Düşü ötelerde, sevdası
Yaşamın perdelerini ellemekte.
Sararmış bay-bayan çiçekleri sarmaş dolaş
Çürümüş yapraklar arasında böceklerle
Kurumuş dallarıyla ağaçların çıtırdayan
Işığını esirgeyen ayla sulara
Oturmakta paramparça alevlerin karşısına.
Çocuk öğrenirken kendini gecede.
Bir taş basması yazı şiirimde
Çocuğun ayak izleri.

sunay akın

PARK

Boyun eğmiş
parka doğru
kaldırım taşı arasında
açan çiçek

GÖRÜLMÜŞTÜR

Kalemim bu şiirde
öyle yakın ki evime
elimden bıraksam
gözyaşlarıyla ıslanacak

OZAN

Kemal Özere
Yaşamı savunmaya
katılmaması ozanın
sanması gibi imzanın

KONUK

Babama
Umut dolu
yorgun kuş
kıyısına kentin
gecekondu

ENVER ERCAN

AKKOR BİLMECELER/Nelly Sachs
(Çeviren: Necmi Zekâ) / Adam Yayınları

1891'de Berlin'de Yahudi kökenli bir ailenin çocuğu olarak doğan Nelly Sachs, Nazi döneminde İşveç'e kaçtı. 1970 yılında ölene kadar tüm çağrılara ve onurlandırmalara karşın bir daha Almanya'ya dönmedi. «Alman ulusuyla Yahudilerin barışmasını sağlayacak şair», «İsrail devletinin savunucusu» gibi yakıştırmalardan da uzak durdu. Uzun yıllar tam bir yalnızlık içinde şiirler, manzum oyunlar yazan Sachs, 1950'lerde kendilerine yeni bir çıkış yolu arayan genç şairlerce keşfedildi. 1966 yılında Agnon'la birlikte Nobel Edebiyat ödülünü alması bile yaşama biçimini değiştirmedi.

«Ölüm ustam oldu benim. Hayatta kalmak için yazdım» diyen Sachs'ın bu kitabında, Nazi toplama kamplarının en ünlülerinden olan Auschwitz üzerine yazılmış iki uzun şiiri yer alıyor:

«(...) Yataklar hazırlanıyor acılar için/Sırdaş oluyor onlara keten çarşaf/Didişip duruyorlar/o görünmezliğini yitirmeyen Şahmelekle/Taş yüklü bir soluk/yeni yollar arıyor enginlere uzanan/yine de çarmıha gerili bir yıldız/düşüyor ikidebir ter kokan mendillerine/olgun bir meyve gibi ağacından—

«O koğuşu terk ettiğim zaman ben/o hastalıkların nöbet tuttuğu uzak özgür/yine yaşamla ölümle baş başa kaldığımda ben/dışarının havası bir hoşgeldin öpücüğüyle/ikiz kardeşi ağzımı mutlu kıldığında—işte o zaman/bilemem artık o görünmez yanım/nasıl başa çıkar benimle—»

YABAN BALI ÖZGÜRLÜK KOKAR/A. Ahmetova
(Çeviren: Güneş Acar) Ada Yayınları

Yapıt, candan bir konuşma dili, duygulu bir içtenlik, biçimlerin açıklığı ve doğallığıyla, bugün klasik anlamda parlak, incelmiş ve yetkin bir şiirsel biçim ustası kabul edilen Sovyet şairi Ahmatova'nın kitaplarından seçilmiş kırk altı şiir ve **İlahi** adlı kitabının tam çevirisinden oluşuyor. «(OKUR) Arada bir takazada bulunuyorlar/Arada bir, yok, haklısın diyorlar/Böyle akıp gidiyor dilsiz bir içdöküş/Sıcaklığı karşılıklı konuşmanın./Şu yeryüzündeki zamanımız hızla geçiyor/Yazgının çemberiyse dar mı dar/Ama sadık, ama sayısız/Yüzlerini göremediği dostları var ozanın.»

BU RESİMDE KİMLER VAR/S. Sezer
Çınar Yayınları

Bu Resimde Kimler Var'da yaşanan günlerin acılarını yazmış Sennur Sezer. Şiirlerini kişisel olandan, toplumsal olana geniş bir yelpazeye yayarken tek bir dizede bile göz ardı etmemiş insan olmanın, kadın olmanın, ana olmanın ve şair olmanın sorumluluğunu: (İFADEMDİR)/Evliyim/İki çocukluyum/Ozanım/Düzeltirim/Çocuklarımdır/Bütün çocukları dünyanın/Evet kaygılıyım/Çocuklarım için/Korkmasınlar isterim/Çalınışından kapının/Saygılıyım kurallara/Bu yüzden kurallar/Saygılı olsun isterim/İnsana/Evet ozanım/Çocuklarımdır/Bütün çocukları/Dünyanın/.../İnsanın insandan korkmasına karşıyım/İşte bunun içindir/Bütün yazıp/Altına imza attıklarım!»

YARINA KAÇ VAR/Seval Esaslı
Çınar Yayınları

Yarına Kaç Var; Sekizinci Renk adlı kitabıyla Rıfat Ilgaz-Cide Edebiyat Ödülü'nü alan Seval Esaslı'nın ikinci kitabı.

İlk kitabına oranla söyleyişini daha bir geliştiren Esaslı, güncel olan'dan yola çıkarak şiirini oluştururken saptamalarla yetinmiyor, «dünyanın alışkanlıktan değil, sevincinden döneceği günler» adına sorgulayıcı bir yanı da var: «(UZAKLAŞMA)/Hâlâ kaçmak sanıyorsunuz yıldızları/Kan oturmuş gözleri hâlâ yiğitlik/Hiç bitmiyor konukluğunuz karınca düğünlerine/Göbeği düşmedik kuşkulardan/Dalga salıyorsunuz düşman sulara/Kapı önlelerinden kapı önlerine yolculuğunuz/Sonra gelip sofralarda/Çöl rüzgârı oluyorsunuz/Bir dudağı yerde/Bir dudağı gökte/Ben size sormadım akla karayı».

Beat Şiirinin İstanbul'lu Sesi

YAŞAR ALŞAHİN

Mehmet Müfit *İstanbul'un Ağır Sultanları* (1984) adlı şiir kitabından sonra ikinci kitabı olan *Tekkede Bahar*'la 1986 yılına girdi.

Müfit, kendine has dil örgüsüyle yoğurduğu şiirinde kent yaşamının protest kamerasını yüklemiş dizelerine:

Ve hangi ucundan
tutarsak tutalım
aynasına hayatın
ta
ta
ta
bu bir kent masalı

(Devamı 39. Sayfada)

(Baştarafı 38. Sayfada)

Protest dedik, şiiri tamamıyla protestocudur, bu yönü de onu *Beat Generation* (Ezik Kuşak) şiirine yaklaştırır.

her gün on hap
iki iğne
ve jilet

diyebilmektedir kolayca. Ve yine Beat'in vazgeçemeyecek olduğu Caz'a da ilgisiz kalmaz:

Jazz, bu güneş yağını Jazz
bas bateri trampet

Müfit'in kamerası işe kalkış saatiyle harekete geçer:

Minibüsleri mi
alın Ziverbey yolunun en hızlı
silahlarını

Vapurda da sürer çekim:

Cam
yanına,
cam yanına
oturmuşum cam yanına
cam yorgun.
Parmak kaldırmışım çaycıya
çay yorgun.

Geç kalmanın telaşını taşıyan binlerce İstanbul'lunun sesi olur:

Çok şükür
kalkıyor vapurumuz

Ve «pamuğun Müdür, köpüğün şef olduğu» işine ulaşır.

Kendine ayırdığı, dostlarıyla çay içip sohbet ettiği, şiiri söyleştiği, kendi tekkesinde kendi baharını yaşadığı öznel anları da vardır. O anlarda Geist'a ulaşır:

Uygarlık zincirinin son halkasıyım ben
Bir bilinmeyenli denklemleri çözebilen

Pazar günlerini hiç sevmez, eve kapanınca neşesi kaçar:

Yoksa,
benim gibi benim gibi
uçuk ve mavi
pencereden bakarak
Pazar'ı
mı çerçeveliyorlar

Yapay ilişkilere de çeker şiir kılıcını:

Plastik - genç kızlarımız prens
delikanlılarımız prenses yaratıyor.

Başkaldırısının sonu nostajlik hüzünlerle doludur...

Annelerimizin yüzleri eskidi,
babalarımız silindi,
artık yabancı güneşler saçlarımızı
taramıyor, pencerelerdeki
saksılar bile gülümsemiyor. Kentimiz
eskisi gibi değil
ipini çekmek zor - çünkü pusulalarımız
made in franse

Bu ikinci kitabında kendine has üslubunu daha bir geliştirmiş olarak karşımıza geliyor Müfit ve protest enerjisiyle Babıali dağına tırmanıyor. Ona önerimizi yine kendi şiirinde buluyoruz:

Mürekkep, yaşamla iç içe
kalabalıklaşır
unutma!..

Hasan Hüseyin Anıldı

Şair Hasan Hüseyin Korkmazgil, 26 Şubat günü AST'ta yapılan «Hasan Hüseyin Şenliği»nde anıldı. Kalabalık bir izleyici kitlesinin yer aldığı toplantıda Yılmaz Onay ve Jülide Gülizar, Hasan Hüseyin'in şiirlerini okudular. Sevgi Özel, Varlık Özmenek, Selçuk Altan, Remzi İnanç ve Lütfiye Aydın da, konuşmalarında şairin kişiliğini, sanatını, anılarını dile getirdiler. Toplantı, Hasan Hüseyin'in şiirlerinden uyarlanan türkülerle sona erdi.

İLGİLİSİNİ ARAYAN MEKTUP

Geçtiğimiz ayın ilk haftasında, dergimize aşağıdaki mektubu ve ekinde sekizbuçuk sayfalık bir yazı aldık. (Okurlarımız, dergimizde yer alan en uzun yazıların sayfa sayısını ikinci sayfamızdaki notumuzdan biliyorlar.) Işin ilginç yanı, aşağıda küçülterek koyduğumuz bu tam sayfalık mektubun kime gönderildiği. Ama herhalde ilgilisini bulacaktır.

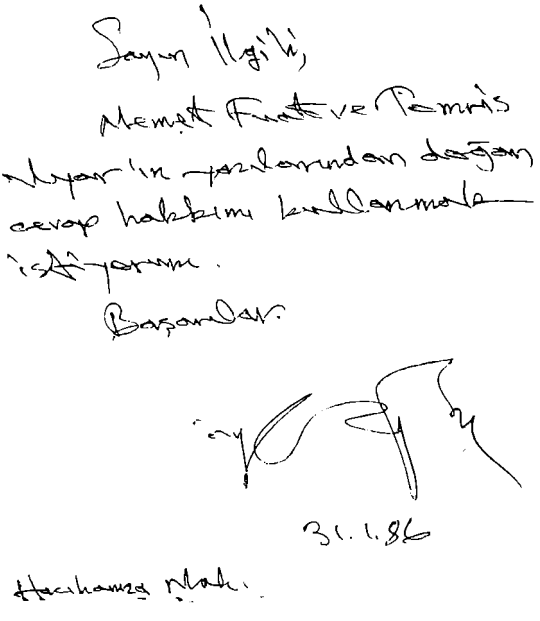

Sayın İlgili,
Memet Fuat ve Temris
Uyar'ın yazılarından doğan
cevap hakkımı kullanmak
istiyorum.
Başarılar.

31.1.86

Hacıhamza Mah.

BROY ŞİİR YAYIN MERKEZİ

BROY YAYINLARI

UNUTULMUŞ YAZILAR
MEMET FUAT
Fiyatı: 1500 TL (KDV dahil)

●

ŞİİR VE GERÇEKLİK
ÖZDEMİR İNCE
Fiyatı: 1000 TL (KDV dahil)

●

SAHİCİ MUCİZELER
MAX JACOB
Hazırlayan:
ÜLKÜ TAMER
Fiyatı: 750 TL (KDV dahil)

●

GIACOMO JOYCE
JAMES JOYCE
Türkçesi:
ZEYNEP AVCI
Fiyatı: 500 TL (KDV dahil)

●

SÜREKLİ BİR İLKBAHAR
NURER UĞURLU
Fiyatı: 1250 TL (KDV dahil)

●

SONSUZ VE ÖBÜRÜ
TURGUT UYAR
Fiyatı: 1000 (TL (KDV dahil)

●

ÇİMEN YAPRAKLARI
WALT WHITMAN
Hazırlayan:
MEMET FUAT
Fiyatı: 750 TL (KDV dahil)

●

BABİ YAR
YEVTUŞENKO
Hazırlayan:
ÜLKÜ TAMER
Fiyatı: 750 TL (KDV dahil)

●

SANA TÜTÜN VE
TESPİH YOLLUYORUM
FÜSUN ÖZBİLGEN
Fiyatı: 1000 TL (KDV dahil)

su
YAYINEVİ

ETKİNLİKLERİMİZ

I. İNDİRİMLİ KİTAPLAR

Su Abone Kulübü Üyeleri, 35 yayınevinin kitapları % 30'a kadar indirimli olarak edinebilecekler.

II. İNDRİMLİ MÜZİK KASETLERİ

Su Abone Kulübü Üyeleri, Ruhi Su, Sadık Gürbüz, Timur Selçuk, Rahmi Saltuk, Maria Farandouri, Thedorakis, Hadjidakis, Victor Jara, Isabel Parra gibi sanatçılarının yanı sıra; Yeni Türkü, Ezginin Günlüğü, Intı Ilımani gibi toplulukların özgün kasetlerini % 20 indirimli olarak edinebilecekler.

III. HER AY ÜCRETSİZ EDEBİYAT DERGİSİ

Su Abone Kulübü Üyeleri, Sanat-Edebiyat sorunlarını irdeleyerek çeşitli edebiyat türlerinden örnekler yayımlayan SU DERGİSİ'Nİ her ay ücretsiz olarak edinecekler.

SU ABONE KULÜBÜNE ÜYE OLABİLMENİZ İÇİN

Bir yıllık abone ücreti olan 3000 TL'yi, -Yurtdışı 30 DM- (Metin Çitil, 172235) nolu posta çeki hesabına yatırarak, çek dekontunun fotokopisini adresimize iletmeniz yeterlidir. Abone ücretini yatıran üyelerimizin kaydı yapılarak, "Üye Tanıtma Kartları" ile, Abone Kulübü çalışmaları hakkında ayrıntılı bilgileri içeren, SU DERGİSİ'nin Mart sayısı adreslerine postalanacaktır.

SU ABONE KULÜBÜNE ÜYE OLARAK, DOSTLARIMIZI ÜYE YAPARAK, KÜLTÜR ETKİNLİKLERİMİZE KATILIMCI OLALIM.

Su Yayınevi Klodfarer Cad. Aksoy Han, 31/9 Cağaloğlu/İST.

bd
BİLİMSEL DİZİ

BİYOLOJİDE
DİYALEKTİK YÖNTEM
I. T. FROLOV
Çeviren:
YAKUP ŞAHAN

İsteme adresi: Broy Yayınları, Vilayet Han, 205, Cağaloğlu - İST.